

TRÄD-
ENS BE-
TYDEL-
SE FÖR
GATAN

TRÄDENS BETYDELSE FÖR GATAN
Ett examensarbete om 20 p, vid institutionen
för landskapsplanering, SLU Alnarp.

Av Kerstin Lönnhag

Handledare Karl Lövré

Examinator Tiina Saarap

2007-04-25

SAMMANFATTNING

“Trädens betydelse för gatan” behandlar just trädens betydelse för gatan. Syftet med arbetet har varit att undersöka vilken verkan träd har för gator. Genom att skriva om goda exempel på hur träd kan tillföra goda egenskaper till en gata, vill jag inspirera till ökad trädanvändning i framtidens stadsbyggnad.

Jag har undersökt tre gator i Malmö och tre gator i Berlin och analyserat trädens verkan på dessa med hjälp av litteratur från tre författare: Great Streets och The Boulevard Book av Allan B. Jacobs, Trees in Urban Design av Henry F. Arnold och Stadsbyggnad och dess konstnärliga grundsatser av Camillo Sitte. Träd och deras olika egenskaper och verkan tas upp i kapitlen Trädens symbolik, Trädens estetik, Identitet, Träd som rumsskapare, Träd & staden och Arter och ekologi.

De undersökta gatorna i Malmö är: Kungsgatan, Regementsgatan och Mjöl-naregatan. I Berlin tittade jag närmare på Unter den Linden, Lychenerstrasse och Am Tempelhofer Berg. Gatornas fysiska miljö beskrivs med text, snitt och plan. Trädens verkan för varje gata beskrivs separat tillsammans med en skiss från gatan. En fiktiv dialog mellan mig och de tre författarna levandegör analysen av trädens verkan för gatorna.

I kapitlet Träd- och Grönplaner har jag tittat närmare på hur Göteborgs trädpolicy och Malmös Träd- och Grönplaner ser på träd i staden. Ingen av dem nämner speciellt mycket om trädens verkan i staden och hur de fungerar som stadsbyggnadselement trots att de utger sig för att behandla ämnet.

Det jag kommer fram till i mitt arbete är att hur träden verkar beror mycket på omgivningen som den samverkar med. Relationerna är viktiga.

Utifrån mått tagna på gatorna och jämförelser med Jacobs ideala höjd - bredd-förhållande för gator, 1:1,66 – 1:2, har jag kommit fram till att Jacobs siffror är snålt tilltagna, åtminstone när det gäller trädkantade gator. Träden fyller ut gaturummet och kan göra att breda gator känns smalare, men kan även få smala gator att kännas bredare.

Jag har även jämfört träd- och hushöjd utifrån Arnolds åsikt att träden ska följa husens skala. Där har jag sett att gator där träd och hus är i ungefär samma nivå är de som upplevs bäst. Allra bästa har jag upplevt att det blir när träden till och med överstiger husens höjd med någon meter.

Angående placering och täthet har det varit svårt att dra några slutsatser eftersom det varit väldigt likartat för alla gator (en gata undantaget där träden var placerade både tätare och glesare).

Träd planterade längs med gator kantade av hus har oftast liknande verkan på grund av de liknande rummen de verkar i: de ger gatan ett tak, tar ner skalan på rummet, avdelar gångarnas sfär från bilarnas(beroende på hur de är placerade) och tillför en mångfald av sinnesintryck som är olika från art till art. Generellt tycker jag att variation är bra både vad gäller art och placering, men självklart bör dessa alltid anpassas efter platsen och dess förutsättningar.

ABSTRACT

“The trees importance to the street” discusses just that, the trees importance to the street. The purpose of this paper has been to examine what influence the trees have on streets. By writing about good examples of how trees can add good qualities to a street I wish to inspire to more use of trees in future city-planning.

I have examined three streets in Malmö and three streets in Berlin and analyzed the trees influences there through the help of literature by three authors: *Great Streets* (1993) and *The Boulevard Book* (2002) by Allan B. Jacobs, *Trees in Urban Design* (1993) by Henry F. Arnold, and *City Planning According to Artistic Principles* (1909) by Camillo Sitte. Trees and their different qualities and influences is handled in the chapters: *The trees symbolism*, *The trees aesthetics*, *Identity*, *Trees as room shapers*, *Trees & the City* and *Species & Ecology*.

The examined streets in Malmö are: Kungsgatan, Regementsgatan and Mjöl-naregatan. In Berlin I looked closer at Unter den Linden, Lychener strasse and Am Tempelhofer Berg. The streets physical environment is described in text, sections and plans. The trees influences on each street is described separately along with a sketch. A fictional dialogue between me and the tree authors, enlivens the analysis of the trees influences on the streets.

In the chapter *Tree- and Green plans* I have looked at how Gothenburgs Tree policy and Malmö's Tree- and Green plan view trees in the city. None of them really mention the trees influences in the city or how they function as city-planning element, even though they said themselves to do so.

What I arrive at in my paper is that how the trees influence has very much to do with the surroundings it co-operates with. The relations is of great importance.

Based on measurements taken on the examined streets and comparing them to Jacobs ideal street height – width relation, I have discovered that Jacobs numbers are a bit to tight, at least when it comes to tree lined streets. The trees fill out the space between the houses, they can make wide streets seem narrower, and narrow streets seem wider.

I have also compared tree and house height based on Arnolds statement that the trees should follow the houses scale. Through this I have seen that the streets that have trees and houses about the same height are those who has the best experience. The very best experienced street is the one where the trees are slightly higher than the houses.

Regarding placing and spacing it's hard to draw conclusions, since these have been very much alike in all the examined streets (except for one street where the trees were placed both with smaller and greater spacing).

Trees planted along streets lined with houses often have similar influences because of the similar room they're influencing upon: they give the street a roof, bring down the scale, separate the pedestrian sphere from the cars sphere (depending on how they're placed) and add a great number of sensory impressions which differs specie to specie. Generally I think that variation is good, both in species and placing, but of course always adapted to fit the given situation.

FÖRORD

Detta är ett examensarbete inom landskapsarkitektutbildningen vid institutionen för landskapsplanering, SLU Alnarp. Arbetet omfattar 20p på D-nivå och påbörjades i oktober 2006 och avslutades i april 2007.

När jag började fundera över vad jag ville göra som examensarbete dök ett antal olika idéer upp. Ingen av dem blev dock speciellt långlivad. Därför undersökte jag skolans anslagstavla där det finns anslaget förslag till möjliga examensarbeten. Där fanns ett förslag om att utveckla en stadsträdstypologi. Då jag tyckte detta lät intressant undersökte jag saken vidare och bollades runt bland folk på institutionen och hamnade till slut hos Karl Lövré som tackade ja till att vara min handledare. Ämnet blev efter diskussion lite förändrat för att kunna rymmas inom 20p. Det har varit ett roligt arbete, bitvis kämpigt, men mestadels intressant och lärorikt.

Min önskan är att vara mer inspirerande än akademisk. Alla illustrationer är gjorda av mig – författaren, om inte annat anges.

Tack till alla som hjälpt till med idéer, synpunkter, mätningar, mm!

Trevlig läsning!

INNEHÅLL

<u>DEL I - INLEDNING</u>	s. 13
Bakgrund	s. 14
Syfte & mål	s. 14
Tillvägagångssätt.....	s. 14
 <u>DEL II - LITTERATUR</u>	s. 17
4 INTRESSANTA BÖCKER	s. 18
ÖVRIG INSPIRATION	s. 22
 <u>DEL III - HISTORIA</u>	s. 25
STADSTRÄDENS HISTORIA	s. 26
Svensk stadsgrönska.....	s. 26
Trädplantering	s. 27
Olika typer av stadsträd	s. 27
STADSGATANS HISTORIA.....	s. 28
Vad är en gata egentligen?.....	s. 28
Olika typer av gator.....	s. 29
 <u>DEL IV - OM TRÄD</u>	s. 31
TRÄDENS SYMBOLIK	s. 32
TRÄDENS ESTETIK	s. 34
Trädens formspråk	s. 35
Träden ljus & ljud	s. 36
Trädens mönster.....	s. 37
IDENTITET	s. 38
Orientering genom identitet	s. 40
TRÄD SOM RUMSSKAPARE	s. 42
TRÄDEN & STADEN	s. 43
Träd & deras förhållande till arkitektur.....	s. 43
Alléers vara eller icke vara	s. 44
ARTER OCH EKOLOGI	s. 46

<u>DEL V - PRESENTATION AV GATORNA</u>	s. 49
UTVALDA GATOR MALMÖ	s. 50
Kungsgatan	s. 52
Regementsgatan	s. 54
Mjöltnaregatan	s. 56
UTVALDA GATOR BERLIN	s. 58
Lychener strasse	s. 60
Am Templehofer Berg	s. 62
Unter den Linden	s. 64
TRÄDENS VERKAN	s. 66
Kungsgatan	s. 66
Regementsgatan	s. 67
Mjöltnaregatan	s. 68
Lychener strasse	s. 69
Am Tempelhofer Berg	s. 70
Unter den Linden	s. 71
SAMTAL OM GATORNA	s. 73
Kungsgatan	s. 74
Regementsgatan	s. 75
Mjöltnaregatan	s. 76
Lychener strasse	s. 77
Am Tempelhofer Berg	s. 78
Unter den Linden	s. 79
 <u>DEL VI - FRAMTIDSUTSIKTER</u>	 s. 81
TRÄD- OCH GRÖNPLANER	s. 82
Träd som stadsbyggnadselement	s. 82
Malmö inspireras av Tyskland	s. 85
 <u>DEL VII - REFLEKTION & FORMALIA</u>	 s. 89
SLUTSATSER	s. 90
 KÄLLFÖRTECKNING	 s. 96
NOTER	s. 98

DEL I

I vilken jag introducerar arbetes bakgrund, frågeställningar, syften och min tillvägagång.

INLEDNING

BAKGRUND

Många av dagens stadsträd som planterades kring förra sekelskiftet är idag gamla och sjunger på sista versen. Nya träd planteras, intentionerna är goda, men trädplanteringarna utförs inte i samma skala och omfattning som vid förra sekelskiftet. För att kunna motivera till lika storslagna satsningar som för hundra år sedan behöver man visa på hur värdefulla träden är i stads- och gatumiljöer, som det gröna stadsbyggnadselementet ut i varje lövspets verkligen är.

SYFTE & MÅL

Syftet för mitt examensarbete har varit att undersöka på vilket sätt träd kan hjälpa till att skapa en god gatumiljö. Målet med undersökningen är att fördjupa mina egna kunskaper i ämnet och en förhoppning är att nå ut till de som planerar dagens stadsmiljöer. Jag har jobbat utifrån frågeställningarna: På vilket sätt kan träd tillföra gatan goda kvaliteter? Vilka kvaliteter är det som tillförs? Vilken roll och verkan kan träd ha i gaturummet?

Anledningen till att jag valt att endast titta på, enligt mig, bra exempel på hur träd kan tillföra kvalitet till en gata, är att jag vill inspirera. Jag vill visa hur bra det kan bli, inte hur mycket som kan gå snett, för det tror jag de flesta redan vet. Jag vill motivera till ökad användning av träd i stadsmiljö, eftersom jag tycker att det ger så oändligt mycket mer än vad det kostar. Det ger ett påkostat intryck, en känsla av att någon bryr sig om den här gatan. Att bo på en gata med träd – det är lyx! En lyx alla borde kunna ta del av.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Tillsammans med min handledare diskuterades ämnet för examensarbetet och vi kom fram till att jag skulle jobba med träd i stadsmiljö, men begränsa mig till träd längs gator och tre exempel vardera från Malmö och Berlin. Att det blev just Malmö och Berlin beror på att jag bor i Malmö och känner till staden väl, och Berlin har jag besökt ett antal gånger och lagt märke till att där finns åtskilliga fina trädkantade gator.

Arbetet inleddes med att leta relevant litteratur och eftersom de flesta böcker i ämnet verkar vara antingen väldigt gamla eller endast utgivna i USA, så var detta inte helt enkelt. Det bör även nämnas att det inte finns helt mycket litteratur att tillgå i ämnet. Till

slut fick jag ändå tag på intressant litteratur som lästes och reflekterades över. Innan all litteratur hunnit läsas igenom var det dags att ge sig ut och undersöka de utvalda gatorna. Detta eftersom jag ville hinna uppleva och dokumentera gatorna medan där ännu fanns löv på träden.

Gatorna valdes utifrån kvalifikationerna att jag upplever dem som bra och trevliga gator och att de har någon slags trädplantering längs med sin sträckning. Det är gator där jag upplevt att träden tillför gatan fina kvaliteter. I boken "Great Streets" uttrycker författaren Allan Jacobs väldigt precist svårigheten med att välja gator att använda som exempel: "... *to include one is to exclude many more...*"¹

På alla gator togs mått för att kunna rita upp planer och snitt. Enkla skisser och anteckningar gjordes för att beskriva upplevelsen av gatan och den fysiska miljön.

Väl tillbaka i Malmö skrev jag beskrivningar över varje gata, ritade snitt och planer utifrån tagna mått och fotografier. Litteraturstudierna fortsatte och när dessa till största delen var avslutade började arbetet med att skriva, dels skriva om det som sagts i böckerna och dels om mina egna reflektioner. Bearbeta anteckningar, leta citat, strukturera, analysera och omstrukturera. Mina och författarnas teorier om träd och gator har formulerats som en dialog kring varje enskild gata, för att levandegöra diskussionen. För att kasta lite ljus över träd i dagens stadsplanering så har jag även studerat några träd- och grönplaner närmare för att se vad de säger om användning av träd i staden.

DEL II

I vilken jag redogör för vilka böcker jag valt att använda mig av och vilka jag valt bort.

4 INTRESSANTA BÖCKER

Det finns inte så många formulerade teorier om vilket som är det bästa sättet att använda träd i stadsbyggnad. Varför är det så när det ändå finns träd i alla städer? Ses inte det gröna som en del av staden? Förmodligen så finns det många tankar om hur man bör använda träd i stadsmiljöer men kanske anses det inte vara kunskap som är värd att skivas ned. De teorier som trots allt finns nedskrivna och som jag tittat närmare på är hämtade ur Henry Arnolds "*Trees in Urban Design*" (1993), Camillo Sittes "*Stadsbyggnad*" (1909), och Allan Jacobs "*Great Streets*" (1996) och "*The Boulevard Book*" (2002).

HENRY F. ARNOLD (Uppgift saknas)

Utbildad skogsvetare och landskapsarkitekt. Har eget företag i Princeton, New Jersey, som specialiserat sig på träd i urbana miljöer.²

CAMILLO SITTE (1843 - 1903)

Föddes 1843 i Wien. Studerade arkitektur och blev 1876 direktör för Staatsgewerbeschule i Salzburg. 1883 avancerade han och blev Staatsgewerbeschule i Wien. 1889 utkom första utgåvan av *"Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen"*. Denna bok har sedan kommit i åtskilliga upplagor och översättningar och fått stor inflytande i utvecklingen av stadsbyggnadskonsten.³

ALLAN JACOBS (1927 -)

I grunden bachelor i arkitektur och master i stadsplanering. Blev 1966 chef för San Fransiscos stadsplaneringsavdelning. Numera professor vid *"Department of city and regional planning att the university of California at Berkeley"*. Vann *"The Kevin Lynch Award"* 1999 för sitt inflytande med böckerna *"Making City Planning Work"* och *"Great Streets"*.⁴

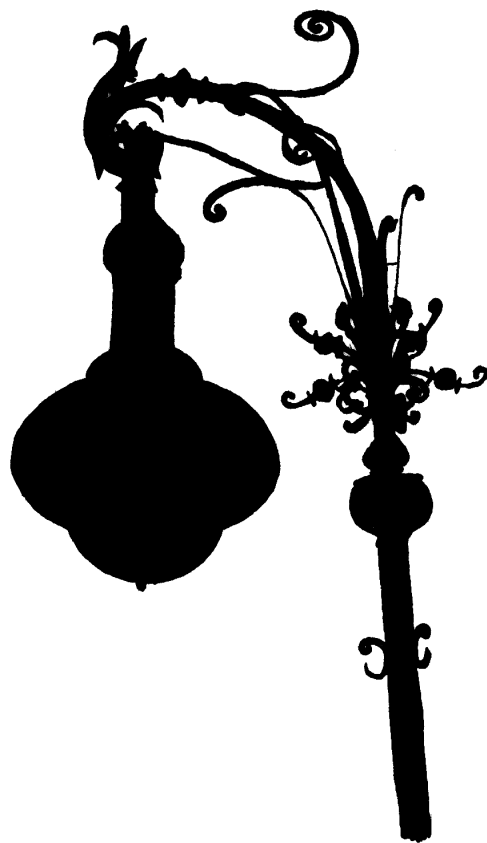
Trees in Urban Design (1993) av Henry Arnold behandlar träd i staden, inte bara längs gator utan även i parker och på torg. Boken tar upp exempel från USAs större städer och använder sig endast av svartvita foton och teckningar eftersom Arnold anser att färg är för emotionellt och kan förstöra objektiviteten inför platserna. Han anser att blommande träd är trams och inte en befogad anledning till att välja en viss sorts träd utan något som bör betraktas mer som en bonus. Träd är främst till för att skugga, men har även andra kvaliteter. Träden ska följa husens skala (höga hus – höga träd, låga hus – låga träd) och stadens mönster - stå på rad eller i geometriska mönster eftersom detta ger störst visuell effekt när man rör sig förbi eller mellan dem. Arnold har ritat ett förslag till uppstrukturering av Central Park där alla träd står på rad och buskar är borttagna. Han vill med förslaget visa på hur hans teorier skulle ge sig uttryck i verkligheten. Boken innefattar även ett kapitel om tekniken bakom trädplantering i städer.

Camillo Sittes *Stadsbyggnad* (1909) tar upp stadsgrönskan som ett separat kapitel och uttrycker där många för tiden revolutionerande åsikter. Han tycker att alléer är långstråkiga och att träden längs Champs Elysée skulle göra sig bättre om de planterats tillsammans som en skog. Grönska bör indelas i två skilda grupper⁵: den sanitära grönskan som uppfyller greppbara värden så som vindskydd och frisk luft, och den dekorativa grönskan som väcker sinnen och fantasin. Sitte tror att människan behöver se grönska, inte nödvändigtvis röra sig inuti den. Ett träd, placerat väl synligt från många håll kan ge behövlig njutning för många människor. Sitte tycker att stadsbyggnad ska vara en konstform.

I *Great Streets* (1996) skriver Allan Jacobs om, så som titeln antyder, ”bra gator” - bra i sin funktion och utformning. Gatorna är indelade i kapitel efter typ av gata och varje enskild gata beskrivs i text, med svartvita snitt, perspektiv och skisser över betydelsefulla detaljer. Även mått tas upp och gatornas flöde av händelser. Jacobs har delat in gatorna efter typ och känsla av gatan, t ex ”*The great street we once lived on*”, ”*Still great medieval streets*” och ”*In the grand manner*”. Det är gator från många olika länder, t ex Kina, Danmark och USA. I *The Boulevard Book* (2002) beskrivs olika sorters boulevarder, för- och nackdelar med dem och även här visas exempel. Det ligger stort fokus på träden eftersom Jacobs anser att boulevarder utan träd inte är boulevarder. ”*They would be mere streets*”⁶

Jacobs har en helhetssyn som jag tycker att Sitte och Arnold saknar. Han anser att allt – den fysiska miljön, människorna som rör sig där, läget i staden, den övriga staden, osv. – påverkar hur en gata upplevs, men att träd oftast prioriteras för lågt, borde kunna användas mer och värdesättas högre. Denna helhetssyn över gator har förmodligen att göra med att det är just gator som Jacobs intresserar sig för. Sitte skriver framförallt om stadsbyggnad i större skala och Arnold skriver mer allmänt om träd i olika stadsmiljöer. Att Jacobs är verkande på 2000-talet kan också var en faktor som gör att det är hans idéer som tilltalar mig mest.

Arnold och Sitte levde och verkade under helt olika tidsåldrar, Sitte under senare delen av 1800-talet och Arnold under senare delen av 1900-talet. Sitte reagerade mot alléplanteringarna som var den tidens trend och Arnold mot naturlika planteringar som var hans tids trend. Så de båda herrarna liknar varandra åtminstone på en punkt: att de båda reagerade mot trender och kanske till och med var delaktiga i att få trenden att svänga.

ÖVRIG INSPIRATION

I mitt arbete med att leta litteratur läste jag och bläddrade i en hel del intressanta böcker men som inte hade specifikt med mitt ämne att göra. De tillförde inspiration och satte igång tankar, så jag tycker att de är värda att nämnas.

Delirious New York från 1994 av Rem Koolhaas inspirerade genom att handla om hur en stad lever och växer fram, den organiska processen som trots allt finns, till och med i rutnätsstäder.

Building the 21st century home – the sustainable urban neighbourhood från 1999 av David Rudlin handlar om byggandet av hållbara städer. I denna bok tas många fina idéer upp, träd förekommer men spelar inte huvudrollen.

Streets and patterns från 2005 av Stephen Marshall tar upp städers mönster, gator och platsbildningar. Inspirerande att se gator få så mycket uppmärksamhet.

Självklart har många fler böcker lånats och bläddrats i. Dessa var de mest inspirerande som betydde något för mitt arbete men som inte aktivt refereras.

DEL III

I vilken jag kort berättar om stadsträdens och stadsgatans historia och typer.

STADSTRÄDENS HISTORIA

Träd har funnits på jorden långt innan människan. De har vuxit där deras frön landat. Det är först med människans påverkan som träd börjat växa i rader och andra geometriska formationer. De tidigaste trädplanteringarna man känner till är från 2000 före Kristus och har hittats på egyptiska gravplatser. Från 700 före Kristus har man hittat spår av träd planterade i Mellanöstern i assyriska parker och i Grekland har det hittats spår från 500 f Kr av plataner och popplar inne i städer (*"redan de gamla grekerna..."*).

Stads- eller gatuträdsanvändningen i den form vi ser idag tog sin början på 1200-talet i England i samband med katedralbyggnationer, då det planterades rader av almar invid katedralerna. Under 1600-talet planterades träd längs Paris breda gator och de förvandlades därmed från gator till boulevarder. I England, framförallt i London, planterades det under 1700-talet träd i parker och längs gator, både som förskönande och miljöförbättrande åtgärd. Under 1800-talet ökade plantering av skuggträd i USA, i och med städernas tillväxt och minskningen (nedhuggningen) av naturligt förekommande skogar och träd.⁷

SVENSK STADSGRÖNSKA

Svenska städers stadsgrönska är oftast inte äldre än 200 år. Det var under 1800-talet och med utvecklingen av den moderna staden, som gamla befästningsvallar omvandlades till parker och gröna promenadstråk. Det planterades träd för att markera infartsvägarna till större gods och gårdar och vid en del planterades även vårdträd. I parker kunde det planteras träd längs med promenadstråk så att överklassen kunde promenera i friska luften utan att ådraga sig solbränna. Grönskan motiverades med argument om hygien, sociala och estetiska kvaliteter. Utifrån dessa argument och med inspiration av Haussmann's stadsbyggnadsideal⁸ planterades det alléer kors och tvärs över landet, till viss mån även som skydd mot spridning av brand, vilket annars lätt skedde i tätbebyggda områden.⁹

Under det tidiga 1900-talet växte sig kolonirörelsen stor. Strax efter den kom egnahemsrörelsen där fokus låg på privat tillgång till grönska. Först under 1970-talet började det åter fokuseras på de gemensamma gröna ytorna. Under denna tidsperiod anlades många friluftsområden med motionsslingor, men även stora arealer gröna mellanrum – områden utan annan funktion än att vara avstånd mellan t ex trafikytor, så som i rondeller, refuger osv.¹⁰

TRÄDPLANTERING

Många stadsträd planterades för över hundra år sedan, då förutsättningarna i staden såg helt annorlunda ut. Sedan dess har trafiken ökat lavinartat och gjort livssituationen svårare för träden både utrymmes- och miljömässigt.¹¹ Det är mer rör och ledningar att samsas med under jord, samtidigt som jorden kompakteras av tyngre och tätare trafik. Dessutom släpper bilarna ut avgaser som försämrar luften och de skadar ibland träden helt direkt genom påkörningsskador.

Först under 1980-talet hade trädplanteringen återigen ett uppsving och det planterades omkring 20 000 träd om året. Ungefär en fjärdedel av dem placerades i centrala torg- och gatumiljöer. Under 1990-talet började det talas om ekologi och biologisk mångfald som argument för träd och grönska i staden.¹² Idag är de miljöpsykologiska argumenten för ökade grönytor och trädplanteringar i staden på stadig frammarsch.

OLIKA TYPER AV STADSTRÄD

Träd i staden får olika betydelse och verkan beroende på hur de står placerade i förhållande till omgivande arkitektur. Jag har kunnat urskilja fem olika typer av stadsträd. Dessa skiljer sig åt framförallt genom sin placering, men placeringen påverkar även trädkronans utveckling, så placeringen påverkar i slutändan trädets form.

GATUTRÄD – Kan var ensidigt planterade, i mitten av gatan eller endast vid korsningar. Oftast planterade enligt något regelbundet system.

PLATSTRÄD – Stora friväxande träd som gör en hel plats genom sin uppenbarelse.

TORGTRÄD – Står i grupp eller på rad och bidrar till rumskänslan på torget.

ALLÉTRÄD – Träd planterade i rader med precisa avstånd på var sida om en körbana.

PARKTRÄD – Träd som står friväxande eller i grupp. Exotiska arter ofta som solitärer i 1800-talsparker.

Det finns säkerligen fler typer av stadsträd att urskilja, men det är dessa jag ser som relevanta i mitt arbete. Sen finns det träd som går in under flera kategorier samtidigt. Ett träd som står längs en gata, men i en platsbildning som nästan är ett torg. Trädet blir då ett gatuträd, platsträd och torgträd på en och samma gång.

STADSGATANS HISTORIA

Gatan har gått från att vara livspulsen genom varje stad och by till att vara en transportsträcka som helst tillryggäläggs med hjälp av bil. En gång i tiden fungerade gatan som umgängesplats, men denna funktion har sedan fått stå tillbaka för biltrafikens framfart. Gatan var från början spontant uppkommen med funktionsenlig sträckning men ses nu oftast planerad med en sträckning som går att rita med linjal.

Under funktionalismens era skulle gatan leda ljus och frisk luft till bostäderna. Gatorna skulle göras raka och breda. Byggnader fick högst vara gatans bredd plus 1,5 meter.¹³ Körbanan skulle vara 3/5 av gatans bredd.¹⁴ Allt för att uppnå bästa funktion, hur sedan upplevelsen av gatan blev var perifert.

*"The best streets are those that can be remembered."*¹⁵ menar Jacobs och många av de bra gator han tittat på har liknande proportioner. Vidd – höjdförhållandena varierar mellan: 1:1,66 – 1:2.¹⁶

MEN VAD ÄR EGENTLIGEN EN GATA?

I Bonnier Lexikons Ordbok definieras gata som: "väg i stad(-sbebyggelse)".¹⁷

I *"Den Goda Stadsgatan"* skriver man att *"Gatan är trafikledens motsats. Här rör vi oss på en mängd olika sätt. Vi går, promenerar eller flanerar gatan fram. Vi cyklar, tar mopeden, åker bil, taxi, buss eller spårvagn. Detta är utmärkande för gatan: mångfalden i sättet att ta sig fram, blandtrafiken."* och säger fortsättningsvis även att *"Gatans viktigaste medverkande är fotgängaren."*¹⁸ Min egen definition av gata, är: rum mellan hus där både fotgängare och bilar rör sig (blandat transportsätt), hus intill vägbanan, butiker/restauranger/caféer och hårdgjord yta. Jag utgår i mitt arbete från människan som tar sig fram till fots genom staden. Jag tror att människor söker sig till andra människor och vi trivs bäst där det är liv och rörelse.

Vad gör en gata till en god gata? Jag skulle vilja säga att det mesta spelar in; staden den ligger i, var i staden den ligger, aktiviteterna längs gatan, gatans utformning, människorna som bor eller rör sig där, vad gatan leder till osv. Allt spelar mer eller mindre roll, men jag tror att träd är en av de saker som spelar stor roll för upplevelsen av gatan. Så som Jacobs uttrycker det i *Great Streets* - *"Many of the best streets have trees, but not all of them."*¹⁹

OLIKA GATUTYPER

Det finns mängder av gatutyper eller gatukaraktärer och det är många saker som påverkar en gatas atmosfär: människoflöde, trafikslag, målpunkter, läge i staden, aktiviteter, material, verksamheter, fysisk uppbyggnad och sist men inte minst träd.

De gator jag tittat på har olika naturer: paradgata, bakgata, äldre bostadsgata, bussgata, och parkerings- och parkgata. Jag vill här nämna några av de viktigaste gatutyperna, förklara vad begreppen innebär och mina tankar kring dem.

BOULEVARD - Breda trädkantade gator med eleganta byggnader och massor av folk.

Boulevarder är ofta starkt trafikerade, så som 6-filiga Unter den Linden, men inte alltid – Kungsgatan i Malmö och Ramblan i Barcelona är förhållandevis lugnt trafikerade.

Många boulevarder följer inte dagens minimimått och skulle bli upp till 25% bredare om de skulle byggas idag. Utan att öka i kapacitet.²⁰

PARADGATA - Strikt utformad, träd på rad, minst två rader, breda körbanor flankerade av pampiga hus och ofta ett centralt läge i staden.

ESPLANAD – Bred gata med trädplanterat promenadstråk som åtskiljer de motriktade körfälten.

AVENY - Bred, trädkantad gata som leder fram till en framträdande byggnad eller plats.

PARKGATA – Gata där de gröna sido- och mittremsorna upptar större procentuell bredd än de hårdgjorda ytorna.

STADSGATA – Gata med höga hus, breda trottoarer, ibland en trädrad, möjligtvis två.

BYGATA – Gata med låga hus tätt intill vägbanan, oftast inte rak.

BAKGATA – Leder inte direkt till eller från något, ligger nära gator med högt flöde utan att själv ha det. Enligt National Encyklopedin: mindre, avsides belägen sidogata ofta mörk och otrivsam.²¹

BOSTADSGATA - En gata med mestadels bostäder och ingen annan aktivitet som påverkar karaktären.

BUSSGATA – En gata där det kör många bussar, kollektivtrafiksled/sträckning.

PARKERINGSGATA – Gata med låg hastighet och lite trafik, ofta återvändsgränd och de bilar som kör in där letar efter parkering.

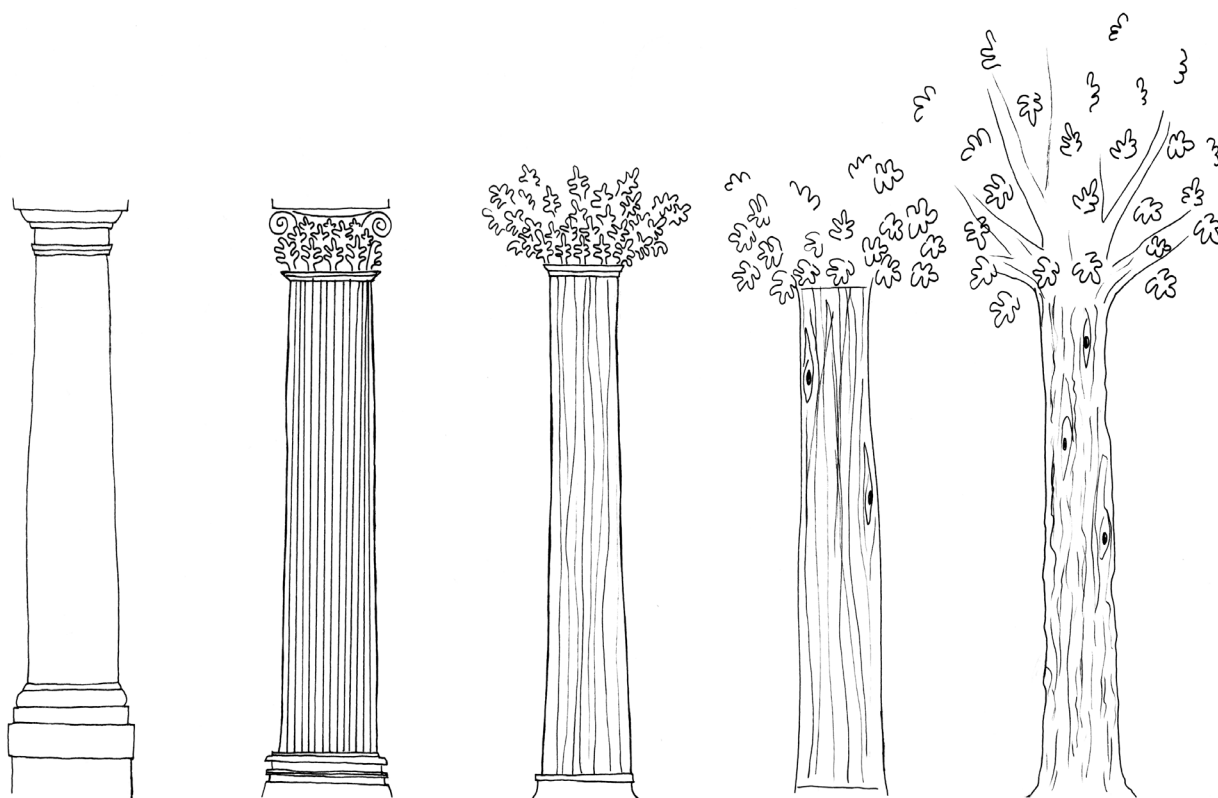
DEL IV

I vilken trädens egenskaper diskuteras.

TRÄDENS SYMBOLIK

Trädet finns inom många kulturer som symbol, t ex vikingarnas ask Yggdrasil, eller kunskapens träd i Edens lustgård. Förr och på vissa platser än idag planteras vårdträd. Trädet ska enligt sägnen äga beskyddande krafter och måste tas om hand och vårdas noggrant för att inte ge olycka till de hus och människor de beskyddar. Mestadels användes ask, alm, lind och lönn som vårdträd, idag är exotiska arter vanligare.

Under renässansen uppkom teorier om att kolonnerna i antikens Grekland hade haft trädstammar som förebild.²² Än idag ses kolonner symbolisera trädstammars livskraft och styrka. Kolonner användes i så gott som alla större offentliga byggnader under antiken och det var vanligt att man byggde arkader²³ där man kunde strosa i skuggan under ett tak uppburet av dessa "stammar".

Metamorfos från kolonn till träd.

I USA byggdes under den nyklassicistiska eran många banker, museer, bibliotek osv. i en stil som påminner om gamla grekiska tempel fast i större storlek. Byggnaderna skulle se stora, gamla och robusta ut för att inge tillit hos folket. Den grekiska byggnadsstilen stod även för demokrati, eftersom demokratin ”föddes” i just Grekland. Detta tilltalade det amerikanska folket som var, och är, starka anhängare av demokratin. Till exempel så är Vita Huset och Capitol-byggnaden byggda i nyklassicistisk stil.²⁴

På samma sätt som kolonnerna står för styrka och soliditet är Sparbankens ståtliga ek en symbol som står för pålitlighet och beständighet över tid. Sparbanken hade inte fått samma trovärdighet om de haft till exempel en Mose brinnande buske som symbol.

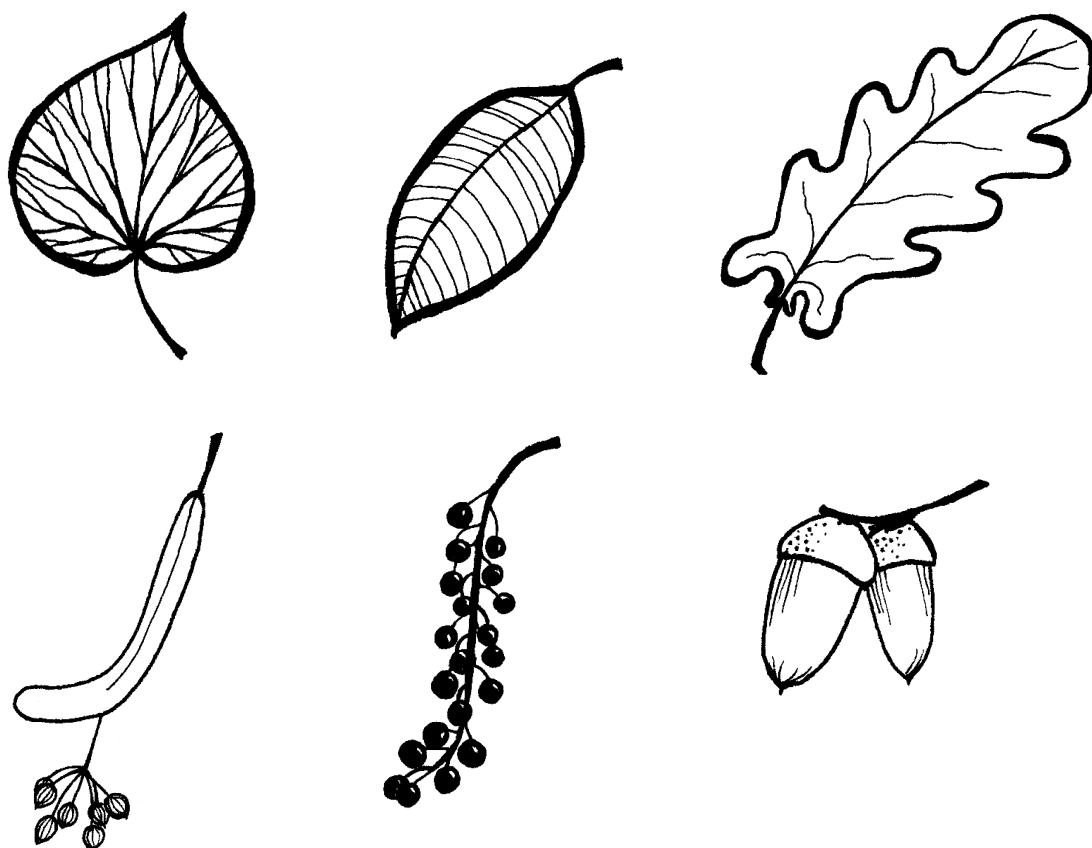
I kapitlet stadsgrönska i boken Stadsbyggnad²⁵ skriver Sitte om människans längtan efter grönska. Sitte menar att vi endast behöver det visuella intrycket av grönska och väldigt lite där av för att stimulera hjärnan och sätta igång fantasin. Detta gör att lite grönska kan ge glädje åt väldigt många. Ett träd kan symbolisera hela naturen och står då trädet mitt på ett torg där många passerar så är det många som kan ta del av trädet och få sin dagliga dos av hjärnstimulering. Trädet kittlar tankarna och kan leda dem in på vindlande stigar och bort till en stor skog. Visst väcker synen av grönska fantasin!

Att människor bara behöver se grönska låter som en fin idé men jag tror att man även behöver röra sig i den och uppleva den på nära håll för att må bra. Forskning har dock visat att personer som från sin arbetsplats kan se ut över natur är piggare, mindre stressade och mindre irriterade än de som inte har denna möjlighet. Utsikten spelar även roll vid tillfriskande hos sjukhuspatienter. Man har registrerat snabbare tillfrisknande och mindre användande av smärtstillande som effekter av den gröna utsikten.²⁶

TRÄDENS ESTETIK

Träden "...har ett bildmässigt egenvärde..." skriver Malmös stadsträdgårdsmästare Gunnar Ericsson i artikeln "Träd i stadsbilden" från 1987.²⁷ Jag tror att han syftar på att trädens visuella uppenbarelse har ett värde i sig. Träd är vackra, på ett universellt och icke ifrågasättningsbart sätt.

Träd har en beständighet och samtidigt föränderlighet över tid. De ger under året skiftande bilder och sinnesintryck. Nakna snötäckta grenar, svällande knoppar i vårsolen, skir grönska på försommaren, frodigt lövverk och blomning under sommaren, frukter och sprakande höstfärger, återigen vinter och nakna grenar. Träd kan fånga tankar, känslor och ge associationer som väcker minnen från tid som flytt.

Blad och frukter från, lind, hägg och ek.

TRÄDENS FORMSPRÅK

Trädens form rimmar med andra former i staden. Lyktstolpar, kolonner, människor. Att trädens stammar kan påminna om en mänsklig kropp kanske är anledningen till varför gator med träd känns omtäckta. Där står människor på rad, för att vakta och hylla gatans storhet. ”*Vi identifierar oss gärna med träden.*” skriver stadsträdgårdsmästare Gunnar Ericsson i inledningen till Malmös Trädplan och menar att trädet ses som en symbol för livet och trädens livscykel liknar vår egen.

Stammarnas bark kan för olika arter skifta från len som spädbarnshud till grovt sargad och fårad, med det gemensamt att de flesta barkstrukturer ändå påminner oss om något mänskligt. Kanske är det så enkelt som att vi tolkar allt omkring oss med hjälp av oss själva och det vi känner till bäst – vår egen kropp?

Trädens blad med sina ådringar påminner alla mer eller mindre om händer, grenar som armar eller fingrar. Det enda på träden som inte finns motsvarighet till hos människan är blommorna. Kanske är det just därför vi fascineras så och uppskattar trädens blomning så mycket? Träden blir som en vackrare version av oss själva? Med sina ben tätt ihop, fötterna ner i myllan, armar som sträcker sig upp mot skyn med krokiga fingrar och hundratusentals små händer. Och så dessa blommor. Som smycken över hela kronan. Flera ringar på varje finger, örsnibbar tyngda av hängen, nacken värker av tunga guldhalsband och blusen full av broscher. Man förstår att det inte varar länge, vem skulle stå ut i mer än några timmar?

TRÄDENS LJUS OCH LJUD

Solljus genom ett tätt lövverk av små små händer.
Skogen sus i morgonbrisen,
dån i den tilltagande stormen.
Vattendroppar mot gröna blad,
vattendroppar mot brun jord.
Skuggspel som kalejdoskopmönster över marken.

Träden filtrerar solljuset som skapar intrikata mönster när det möter marken. De ger skugga och svalka heta sommardagar. Skyddar mot regn och mildrar vindar. Träden avger fukt och behåller luftfukten genom sitt lövtak och vindskyddande egenskaper. Luftförore-
nande partiklar tas upp av träd, detta i kombination med ökad luftfuktighet utgör trädens bidrag till en bättre luft för oss människor.

I Sverige är det inte speciellt vanligt med trädplanteringar för skuggan skull. Vi är ett soldyrkande folk som gärna sågar ner träd för en timmes extra kvällssol. Men i andra länder som har varmare klimat (mest på sommaren) så som USA:s inland är det en vanlig företeelse med plantering av träd enbart för dess skuggande och svalkande egenskaper.

TRÄDENS MÖNSTER

Arnold skriver i "*Trees in Urban Design*" om att träd i staden bör planteras enligt geometriska mönster för att få störst estetisk effekt. En park med oregelbundet planterade träd ger ett och samma intryck hela tiden eftersom strukturen är så komplex. Men att gå genom en park med symetriskt planterade träd är som att vrida på ett kalejdoskop - föränderligt och rytmiskt. Träd äger i sig själva en komplexitet och detaljrikedom som är svår att hitta annars i staden, så att göra dåliga försök att härma skogens mönster är överflödigt och onödigt. Sitte däremot anser att träd planterade geometriskt precis är beklämmande långtråkigt och strider mot trädens formspråk.

Jag tycker att Arnold är lite väl principfast i sitt tänkande och teoriserande. Jag kan hålla med om att träd planterade i geometriska mönster är mer visuellt intressanta men jag tror även att de är mer krävande. Hjärnan vill se och förstå mönstren. Men skogens mönster är så komplicerade att hjärnan inte försöker se mönster utan bara slappnar av och tar in intryck. Geometriska mönster eller inte bör väljas utifrån vilket syfte grönskan ska ha.

Jag tror inte att man kan säga att man bör plantera i geometriska mönster i staden. Varje plats är unik och kräver sin unika design. På vissa platser i staden kanske ett geometriskt mönster blir helt fel. Över huvudet taget tycker jag att det är fel att sätta upp regler. Det finns alltid undantag! Det vore bättre med riktlinjer som även ser till situationer där det är lämpligt med avvikelser.

IDENTITET

I Gatuvisioner – för en grön och levande innerstad, utgiven av Stockholms stadsbyggnadskontor skriver man om att använda träd i staden, men då mest som ett grönt inslag och karaktärsgivare mer än ett faktiskt stadsbyggnadselement. ”Träd är nästan en förutsättning för att staden ska bli behaglig att leva i. Träd och planteringar bidrar till gatans karaktär.”²⁸ De flesta städer/stadsdelar är stolta över sina träd. De ger staden/stadsdelen karaktär. Samma sak gäller för en gata: de som bor längs en gata är stolta över sina träd just eftersom träden bidrar till gatans speciella karaktär. Identitet kan skapas genom sättet träden är planterade. Ensidigt, i mittremsan, endast vid korsningar, sicksack, osv. Det finns många alternativ för hur trädplanteringar kan genomföras och görs det enhetligt genom en stad eller stadsdel så kan det bidra till identitetsskapande.

Några exempel på städer som gärna identifierar sig med ett visst trädslag:

Umeå – björkarnas stad²⁹

Linköping – ekarnas stad³⁰

Katrineholm – lindarnas stad³¹

Att som stad identifiera sig som ett visst trädslags stad är positivt på så vis att staden förknippas med grönska. Trädart spelar mindre roll. Om det inte blir som i Malmös fall, där man satsade stort på att göra almen till Malmös stadsträd. Ett fatalt misstag insåg man när almsjukan svepte in över landet. Samma sak kan hända andra trädslag, i andra städer. Därför undrar jag om det verkligen är ett smart drag att identifiera sig som ett visst trädslags stad. Vad händer om sjukdomar drabbar just den arten? Blir det ”Linköping – de döda ekarnas stad”? Eller ”Katrineholm – stubbarnas stad”?

”jag bor på gatan med björkarna”

ORIENTERING GENOM IDENTITET

Arnold anser att på samma sätt som husfasader berättar om vad husen innehåller ska träden ge en plats identitet genom att berätta om sin omgivning. Detta kan göras genom att använda olika sorters träd för specifika saker, t ex lönn vid gångbanor. Jag vet inte exakt hur Arnold menar när han skriver att ett visst trädslag ska förknippas med en viss aktivitet, men jag tror att det är bättre att använda en viss trädart i en viss stadsdel, snarare än att förknippa den med en viss aktivitet/transportsätt en hel stad igenom. Orienterbarheten ökar om man bara genom att titta på träden vet vilken stadsdel man befinner sig i. Men återigen; det kan det gå illa om sjukdomar slår till och hela stadsdelar kan bli trädlösa.

I Malmö Grönplan skriver man så här: *"Parker, kanaler, koloniområden, trädgårdar, kyrkogårdar, alléer och andra gröna ytor ger identitet och karaktär åt staden, avgränsar stadsdelar från varandra och fungerar som orienterande element."*³²

Enligt Jacobs är gator med träd lättare att komma ihåg än de utan, de blir därför till orienteringspunkter. På långt håll kan man se träden och förstå att där är den gatan!³³ Sitte anser att alléer kan användas för att dela upp staden i delar och därigenom öka orienterbarheten.³⁴

Träd kan fungera som orienteringspunkt/mötesplats - t ex *"vi ses vid den stora eken på torget"*. I en stad där de flesta hus ser likadana ut så urskiljer sig en gata som har träd (förutsatt att inte alla gator har det). Över tid kan träden skapa en förståelse för tidens gång. Husen förändrar inte sitt utseende eller storlek genom åren, medan ett träd växer, blir större och kan till och med ändra form.

Ocean Parkway i Brooklyn, New York, är en 90 meter bred boulevard som kantas av tvåvåningshus. Ett lågt trädtag tar ner skalan på rummet och den upplevs inte som så bred som den faktiskt är. Folk rör sig längs gatan, umgås och uppehåller sig där. Eastern Parkway, också i Brooklyn, New York, är en annan boulevard med samma mått och förutsättningar om man ser till de fysiska kvaliteterna, men den upplevs helt annorlunda beroende på att det bor annat folk längs gatan – få människor är i rörelse och ingen uppehåller sig där.³⁵ Jag tror att boulevarden med stor sannolikhet hade uppfattats på ytterligare ett annat sätt och haft en annan atmosfär även om det varit träden som bytts ut och inte människorna.

TRÄD SOM RUMSKAPARE

Träd kan agera som tak, väggar, gardiner eller ett parasoll. De samlar ihop eller delar av ett rum beroende på övriga komponenter. Ett ensamt träd på ett torg skapar ett rum under sig. Kring ett torg bidrar husen till rumsbildandet. Men även om ett träd står mitt ute i ett kallt landskap så bildas ett rum under trädet. En trädrad tvärs över ett torg, delar torget i två rum, eller möjligtvis tre om man även räknar det rum som skapas under träden. Arnold skriver om att träd skapar en rumskänsla runt sig upp till tre gånger sin egen höjd.³⁶

I ”Den Goda Stadsgatan” skriver man om gator i Berlin och jämför med liknande gator i Stockholm: ”Lika gaturum – med samma fasadhöjd, samma kvarterslängd och samma totala gatubredd – får genom träd och annan trottoarbredd helt olika karaktär i de båda städerna.”³⁷ I Sverige har vi varit alldeles för generösa mot bilisterna och riktigt snåla mot fotgängarna, vad gäller utrymme i gaturummet. I Tyskland har haft en mer sträng hållning gentemot bilisterna och planterat åtskilligt fler gatuträd och breddat trottoarer.

Träd ger svalka på sommaren och släpper igenom solens värmande strålar på vintern. De förskönar och förmildrar omständigheterna. Träd kan både samla ett rum och/eller dela ett rum. De skapar ett tak, håller nere rummet till en mänsklig skala. Stammarna antyder väggar, antyder utan att utge sig för att vara det. Träden talar ett anpassningsbart formspråk. De lånar stadens grammatik men talar med naturens ord.

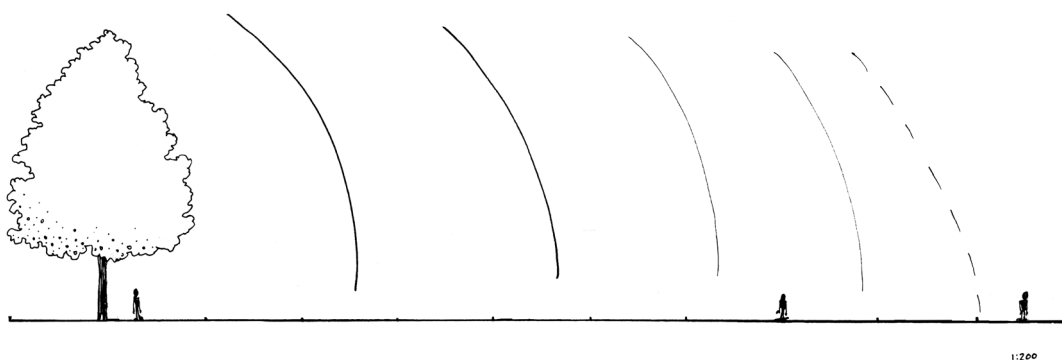

Illustration av Arnolds idé om trädens rumsskapande kraft 3xhöjden.

TRÄDEN & STADEN

På samma sätt som svart endast är svart på grund av att det finns vitt, är stad endast stad på grund av att det finns natur. Ju närmare de två motsatserna står varandra desto tydligare framstår de. Staden blir alltså som mest stad när naturen är närvarande; varje riktig stad har en stadspark och de bästa och mest stadsmässiga gatorna är trädkantade. Är det inte då lite av en paradox att träden i stadsparken och träden längs boulevarderna inte är stad, utan natur? Kan det inte vara så att de är stad trots sitt ursprung? Tänker man efter noga så kommer det mesta, för att inte säga allt, från naturen; tegel av lera, glas av sand, gatsten från berg osv. Det mesta har blivit omvandlat i ett eller flera steg, medan träden oftast får behålla sin ursprungliga form. De är det naturligaste inslaget i staden och får därför representera naturen även om allt från första början faktiskt är kommet ur naturen.

En park kan enligt Arnolds åsikter antingen vara ”*extension of the city*” eller ”*escape from the city*”, och Arnold anser att ”*extension of the city*”³⁸ är det enda rätta. Han menar att i staden ska naturen underordna sig. Men borde inte parker och därmed även träd, kunna vara både en förlängning och en flykt från staden? En förlängning på så sätt att de följer stadens mönster men en flykt på så sätt att träd, var och hur de än växer, är en del av naturen.

TRÄD OCH DERAS FÖRHÅLLANDE TILL ARKITEKTUR

Träd kan ha spikrak stam, strikt uppbyggd krona, vara regelbundet planterade och ändå vara oregelbundna och naturliga i förhållande till staden och husen de är planterade bland. Deras komplexitet är oändlig och otygelbar. De förenklar och romantiserar husen de växer intill. Taket som hänger och nästan svävar där över våra huvuden, i form av en väldig grön lövmassa, håller nere rummet och hindrar det från att spädas ut och fly iväg. Lövmassan är som tusentals lager av takpannor, men håller ändå inte tätt mot regn.

Träd kan vara en faktor som skymmer lång sikt och gör att man vill gå in på en gata för att se var den leder. Även trattformade öppningar drar in folk på en gata. Om gatan är böjd är det ytterligare en faktor som gör att man vill fortsätta in för att se var den leder.

Jacobs anser att träd gör att gatan känns smalare, mer greppbar, mänskligare; träden agerar som avdelare, definierar gångytan. I *"The Boulevard Book"* skriver Jacobs att träd bör planteras tätt och så nära trafiken som möjligt för att avskilja så stor yta som möjligt för gångare. Denna åsikt har han gemensam med Arnold, som även han med förkärlek ser träd planterade närmast körbanan och gärna tätt, ända ner till tre meters avstånd. Han menar att träden anpassar rötter och grenar till platsen och utrymmet som ges.³⁹

Arnold anser att trädens storlek bör avpassas efter husens höjd, inte efter gatans bredd. Små träd kan vara minst lika breda som ett högt träd och därmed försvinner argumenten till att använda små låga träd. Givetvis kan träden bara följa husens skala uppåt till en viss gräns. Få träd kan mäta sig med New Yorks skyskrapor, men de kan åtminstone skapa ett tak mot den vindlande vyn uppåt och ta ner rummets skala.

Träd anses ofta störa sikten, men man tänker inte på att det gör även (ibland till och med i större utsträckning) kiosker, parkerade bilar, tidningsställ och sist men inte minst: människor! Jacobs menar att dessa siktstörande objekt oftast inte har några estetiskt förhöjande kvaliteter så som träd har. Jag tycker att han har helt rätt i att träd borde anses lika nödvändiga som lyktstolpar!

ALLÉERSVARA ELLER ICKEVARA

Alléer är ett gammalt beprövat sätt att dela upp gaturummet och förstärka gatans längdperspektiv. Träden skärmar av husen och rummets väggar blir mer diffusa. Enligt Arnold kan alléer upprepas i alla städer över hela USA utan att bli tråkiga. *"The examples here could be replicated in every city and town in the nation without any danger of monotony. In deed, the one human opportunity that most streets could offer is a canopy of branches to walk under."*⁴⁰

Sitte däremot tycker att alléer är långtråkiga men nödvändiga. *"Varje allé är långtråkig; men ingen storstad kan helt undvara dem..."*⁴¹ Träd behövs i staden men samtidigt tycker han att alléer är ett väldigt tråkigt sätt att använda dem på. Han tycker att det är bättre att samla alla träd i parker och inte plantera efter ett geometriskt mönster eftersom det är minst lika enformigt som alléer; stadsplanering borde vara konst, inte geometri. Sitte tycker att husmassor behöver avbrott, så han måste trots allt uppskatta gatuträd, även om han hellre skulle se dem koncentrerade till parker.

Jag vill gärna hålla med Sitte om att stadsbyggnad borde vara en konstform snarare än geometri, men det krävs mer än konstnärlig talang för att bli en bra stadsplanerare. Man skulle kunna säga att det är en samhällsvetenskaplig konstform?

ARTER & EKOLOGI

Det görs ständigt framsteg både vad gäller passande arter för stadsmiljö och förbättringsåtgärder vid trädplantering i staden. I dagsläget finns det massor av arter att välja på som passar för olika givna situationer. Det finns ljusa träd, mörka träd, stora träd, små träd, smala träd, breda träd, formklippta träd, flerstammiga träd, uppstammade träd, blommande träd, fruktträd, snabbväxande träd och så vidare. Det allra viktigaste vid val av träd är att se till att trädet och dess verkan är passande till platsen och den arkitektoniska omgivningen. Trädet måste kunna trivas för att uppnå den tänkta verkan, därför är det viktigt att ta hänsyn till de begränsningar som de ståndortsmässiga förutsättningarna ger. Trivs inte trädet så kan det inte heller bli vackert.

Arnold har en speciell syn på träd i staden, han anser att de ska vara en tolkning av skogen, inte försöka likna den. Han menar att skog är så komplex att det inte ens är någon idé att försöka härma och att staden inte har någon ekologi så därför behöver man inte ens tänka på biologisk mångfald. Arnold menar att träd planterade i rad och monokultur är mer intressanta än naturlika planteringar. Det är bättre att använda sig av några få, för stadsmiljö väl fungerande, arter. Platan, korstörne och ginkgo är de arter som Arnold tycker lämpar sig bäst i staden (med stad menar han amerikanska storstäder, med tät och hög bebyggelse). *"It's best to rely on a few dependable city tree types when making major investments in urban trees"*⁴²

Om jag har förstått vetenskapen rätt så är allt ekologi (enligt Nationalencyklopedin är ekologi: *"vetenskapen om de levande varelsers relationer till sin omvärld."*⁴³). Jag tycker att variation i trädart både förnöjer och är strategiskt bra med tanke på trädjukdomar. Val av trädart bör göras utifrån platsens förutsättningar och inte begränsas till tre arter som generellt är de som fungerar bäst i staden.

Små, blommande "prydnadsträd" hör inte till Arnolds favoriter, han tycker att de inte har i staden att göra. Träden ska ha samma skala som husen och i städer finns få hus som är så små att de skulle passa till dessa "prydnadsträd". Arnold anser även att det är fel att friväxande och bredkroniga träd så som sparbankseken, hyllas, eftersom trädens naturliga tillstånd är i en skog där träden växer tätt och blir smalkroniga.⁴⁴ Det borde vara trädens naturliga tillstånd som hyllas och träd i staden borde planteras tätare än vad de görs idag. Jag håller med Arnold om att träd borde kunna planteras tätare i staden, för i och med att de planteras tätare så pressar de varandra att växa högre och snabbare. Det tar då kortare tid att uppnå det oftast önskade resultatet med stora och höga träd.

DEL V

I vilken de utvalda undersökta gatorna presenteras och diskuteras. Först kartor och några korta fakta. Sedan snitt och planer akompanjerade av beskrivande texter. Trädens verkan beskrivs separat och åtföljs av fältskisser. Sist men inte minst följer en fiktiv dialog mellan mig och de tre författarna som jag koncentrerat mig på.

UTVALDA GATOR

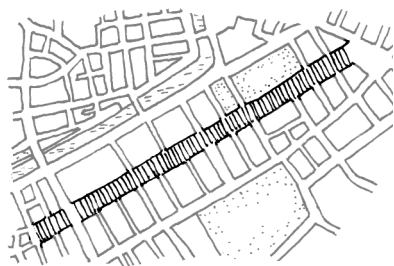

I Malmö gick urvalet gick till på så sätt att jag tänkte igenom vilka gator med träd jag kände till och vilka som tidigare upplevts som trevliga. Dessutom tittade jag på flygfoton om jag kunde hitta ytterligare några trädkantade gator. Efter detta beslutades vilka tre gator som skulle vara med i min undersökning. Urvalet skedde med intentionen att se till att det var gator med olika karaktär.

Efter att ha undersökt gatornas mått och måttens förhållande till varandra och till de förhållanden som Jacobs tar upp i *Great Streets* som ett slags gatornas gyllene snitt ($1:1,66 - 1:2$), har jag kommit fram till att av de Malmögator jag undersökt så är det bara Kungsgatan som inte stämmer in i dessa förhållanden; den är för bred. Möjligtvis är det så att den skulle bli en ännu bättre gata om den varit smalare, det är mycket tacksamt.

Jacobs menar att de bästa boulevarderna har minst 50% gångyta. Parkeringsgator kan räknas in i gångfären eftersom hastigheten där är så låg att gångare kan passera utan större fara.⁴⁵ Alla undersökta gator, i både Malmö och Berlin har över 50% gångyta.

Trädens höjd var ett av de svåraste måtten att ta, de är ungefärliga, likaså husens höjd, även om jag i det fallet kunnat räkna lite närmare med hjälp av antalet våningar. Trots mina skissartade mått på hus- och trädhöjd vill jag ställa dem mot Arnolds tes om att träden bör följa husens skala. Eftersom ingen av de undersökta gatorna har speciellt små träd, eller exceptionellt höga hus, så stämmer de alla mer eller mindre väl överens med Arnolds tes.

1. Kungsgatan - Rörsgästaden

1. KUNGSGATAN

Gatubredd: 60m

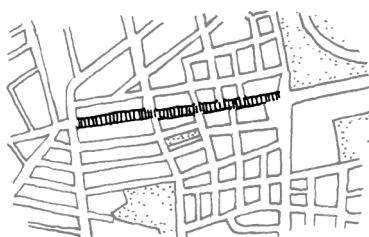
Höjd på hus: 18m

Höjd-bredd = 1:3

Träd: Fyra rader lindar.

Uppskattad trädhöjd: 10-15m

Ytfördelning: Gång-, cykel- och grönyta 43,7m = 72,8%. (Gator endast parkeringsgata, så gångfären egentligen nästan 100%.)

2. Regementsgatan

2. REGEMENTSGATAN

Gatubredd: 30m

Höjd på hus: 15m

Höjd-bredd = 1:2

Träd: Två rader lindar.

Uppskattad trädhöjd: 8-12m

Ytfördelning: Gång- cykel- och grönyta 18,2m = 60,7%.

3. Mjölnergatan - Lugnet

3. MJÖLNAREGATAN

Gatubredd: 18m

Höjd på hus: 9m

Höjd-bredd = 1:2

Träd: En rad ekar i mitten.

Uppskattad trädhöjd: 12-13m

Ytfördelning: Gång- och grönyta 8m = 44,4%

(Så låg hastighet på gatan att gångfären egentligen är nästan 100%.)

Mjölnergatan är den enda gata där trädens höjd överstiger husens och det är faktiskt denna gata som jag upplever som mest exemplarisk. Arnold nämner inget om vad som händer när träden blir större än husen, utan bara vad som händer när husen är större än träden.

KUNGSGATAN

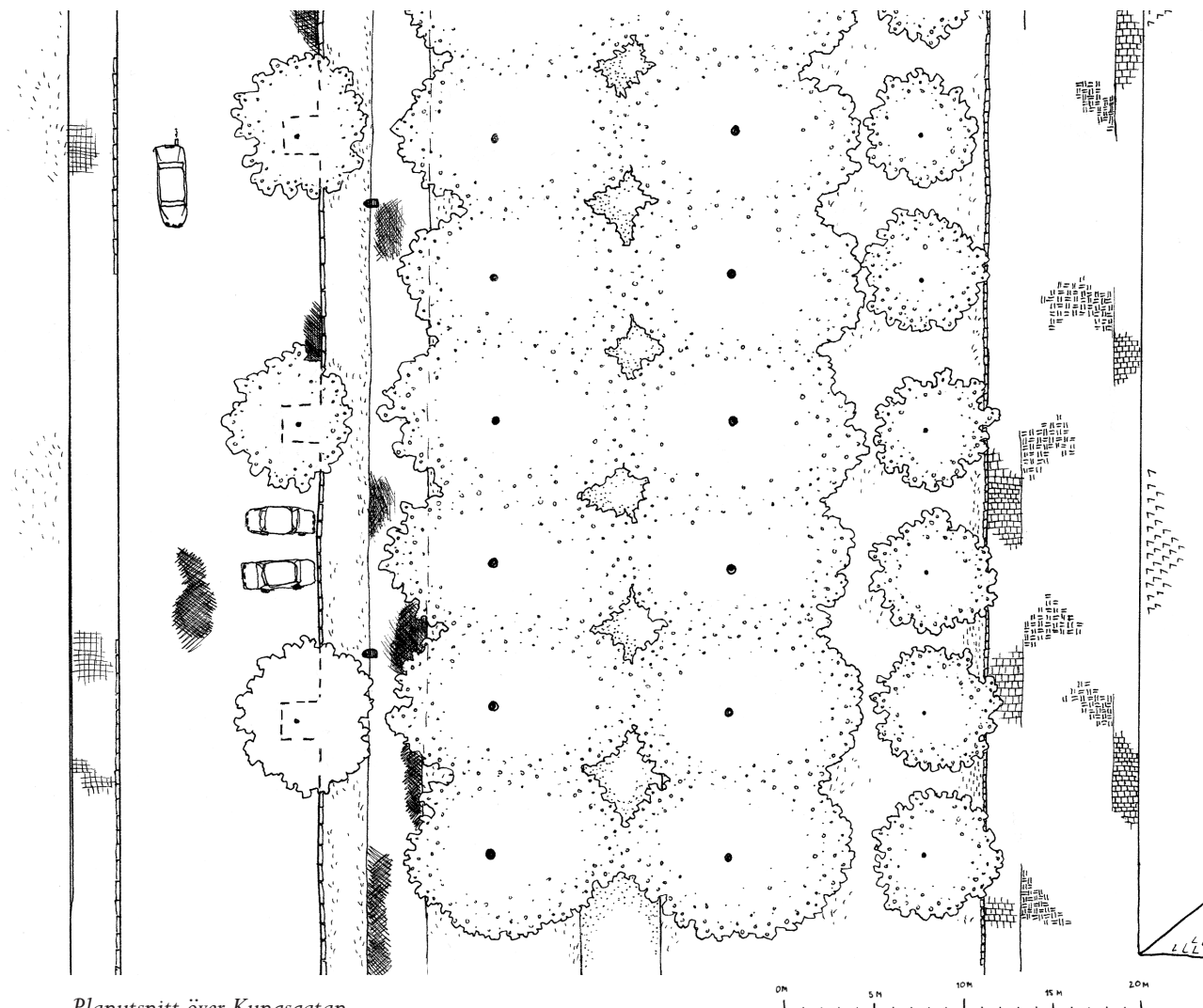
Kungsgatan i Malmö anlades i början av 1900-talet efter samma ideal som Unter den Linden i Berlin och med inspiration från Haussmanns extreme makeover av Paris några decennier tidigare. Planerna över esplanaden och de intilliggande extravaganta bostadskvarteren ritades av stadsingenjör Georg Gustavsson.⁴⁶ Kungsgatan är i sin utformning grandios och pompös och som centrumpunkt står St Pauli kyrka och lyser med sitt guldkors i topp. Gatan är ca 60 meter bred (på vissa ställen upp till 80m bred) och är planterad med fyra rader lindar.

Husen på den södra sidan är till största delen femvånings bostadshus från sent 1800-tal till tidigt 1900-tal, men där finns även en äldre och en nyare skolbyggnad. På den norra sidan varierar byggnaderna väldigt i stil, innehåll och ålder. Där finns skola, brandstation, länsstyrelse och bostadshus. Det är bara bostadshusen som ligger intill gatan, alla de andra husen har tomtmark runt omkring och ligger tillbakadragna mot mitten av tomten.

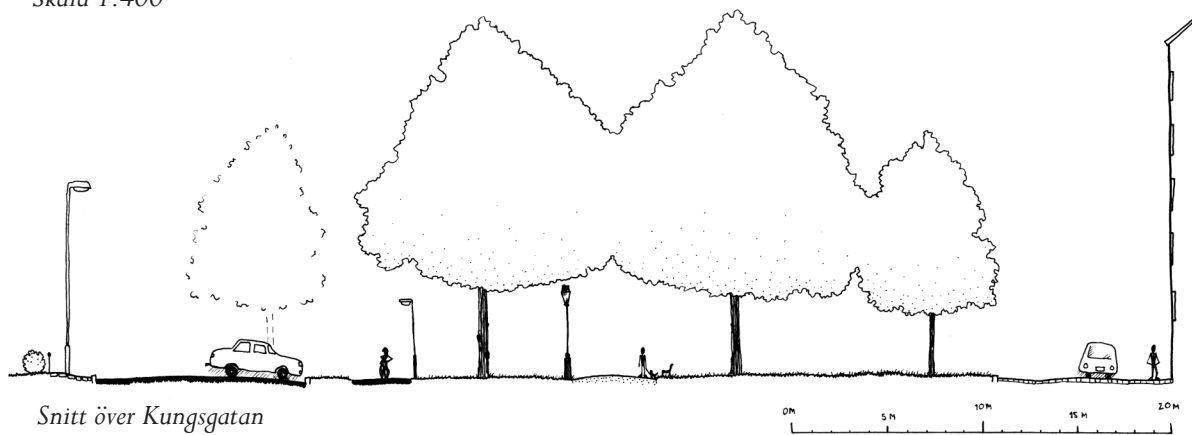
Kungsgatan går på tvärs mot stadens huvudsakliga flöde, börjar bakom Värnhemstorget, avbryts av Amiralsgatan strax innan den slutar något kvarter från där den skulle korsa gågatan - stadens pulserande aorta, Södra Förstadsgatan. Dess sträckning är öst-västlig genom staden. Cykel- och gångstråket som löper längs hela Kungsgatan sammanbinder Värnhemstorget och stadens kommersiella centrum. I och med att man inte kan köra med bil längs hela gatan så har den inte samma funktion för biltrafiken. Vägbanorna som löper på var sida om det lummiga gång- och cykel/parkstråket är framförallt återvändsgränder, parkerings- och gårdsgator som håller låg hastighet. Beläggningen på körbanorna varierar från asfalt till grå betongsten. Cykelbanan är nyasfalterad, gångbanan ser ut att vara stampad jord, men är förmodligen belagd med röd singel. Gräset växer glest under trädens skuggande kronor, men på våren är där tätt av vårlökar.

Det är liv och rörelse längs gatan, här och där ett café och en restaurang, ett bageri, en del biltrafik, strid ström av cyklister och promenerande människor med hundar och barn.

En kostymklädd man kommer ut från bageriet med en nöjd min, en brödpåse i högsta hugg och drar med sig en doft av nybakade bullar. Han korsar gatan, går om en tant med turkos rullator, vejar för några cyklister, letar i fickan efter något, fiskar upp ett par bilnycklar och fortsätter målmedvetet bort runt hörnet.

Planutsnitt över Kungsgatan
Skala 1:400

Snitt över Kungsgatan
Skala 1:400

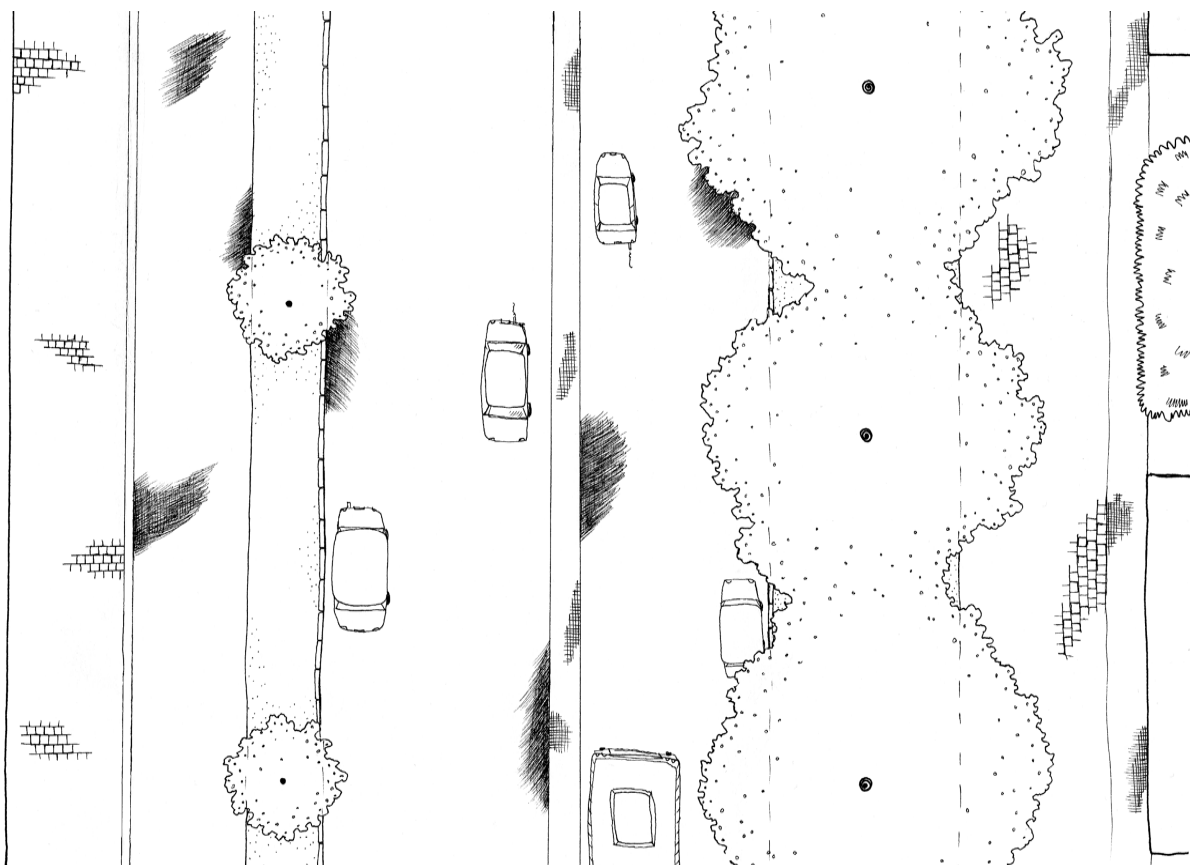
REGEMENTSGATAN

Regementsgatan sträcker sig i östvästlig riktning från centrala Malmö och ut till stadsdelen Slottsstaden. Jag har inte tittat på hela gatan utan endast undersökt sträckan mellan Kronprinsen och Fridhemstorget eftersom det är den delen som är relevant för min undersökning.

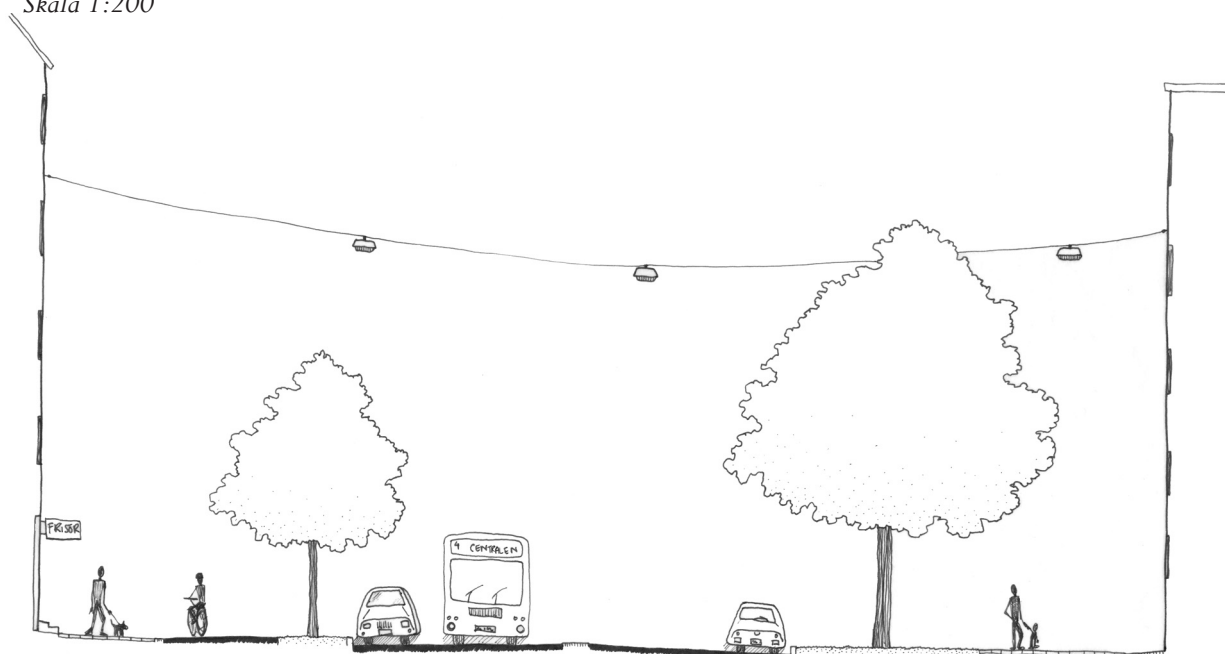
På var sida om Regementsgatan finns femvånings bostadshus med restauranger, frisersalonger och diverse butiker i bottenplan. På södra sidan är husen till största del från tidigt 1900-tal med fasader i tegel och små inbyggda balkonglådor. På norra sidan är de flesta byggnader bostadshus från 1950-tal, fasader putsade i ljusa kulörer och balkonger i korrugerad plåt.

Gatan kantas av lindar, mestadels äldre exemplar på norra sidan och unga träd på södra sidan. Bilar står parkerade längs med gatans båda sidor, med uppehåll för busshållplatser och övergångsställen med vägbulor. Gatan är vältrafikerad, av bussar, bilar, cyklister och gångare. Cykelbanan som finns på den södra sidan av gatan är nyasfalterad och möter den breda gångbanans betongplattor i en remsa av smågatsten. Även i mitten av den asfalterade körbanan hittar man smågatsten, här istället för en målad mittlinje. Under de äldre träden på norra sidan finns med jämna mellanrum bänkar och cykelställ.

Höstsolen värmer upp gatan. Pensionärer promenerar sina hundar i skuggan av träden. En restaurangägare står och röker utanför en uteservering med trästaket och plaststolar. Blomsterbutiken har ställt upp ett bord med de för säsongen aktuella blommorna. Höstglöd, gigantiska krysanterum, astrar i lila nyanser och några prydnads-pumpor i orange och grönt. I en blomlåda på fjärde våningen blommar fortfarande scharlakansröda perlagoner uppmuntrade av solens värmande strålar. En grön buss stannar till för att släppa av passagerare, trötta människor som skyndar hem från jobbet. Någon måste förbi dagis och hämta barnen, en annan till affären för att köpa mjölk. Solen sjunker ner bakom takens ventilationstrummor. Lamporna som hänger tungt på tunna trådar över gatan blinkar tveksamt några gånger för att sedan anta ett fast gult sken.

Planutsnitt över Regementsgatan
Skala 1:200

Snitt över Regementsgatan
Skala 1:200

MJÖLNAREGATAN

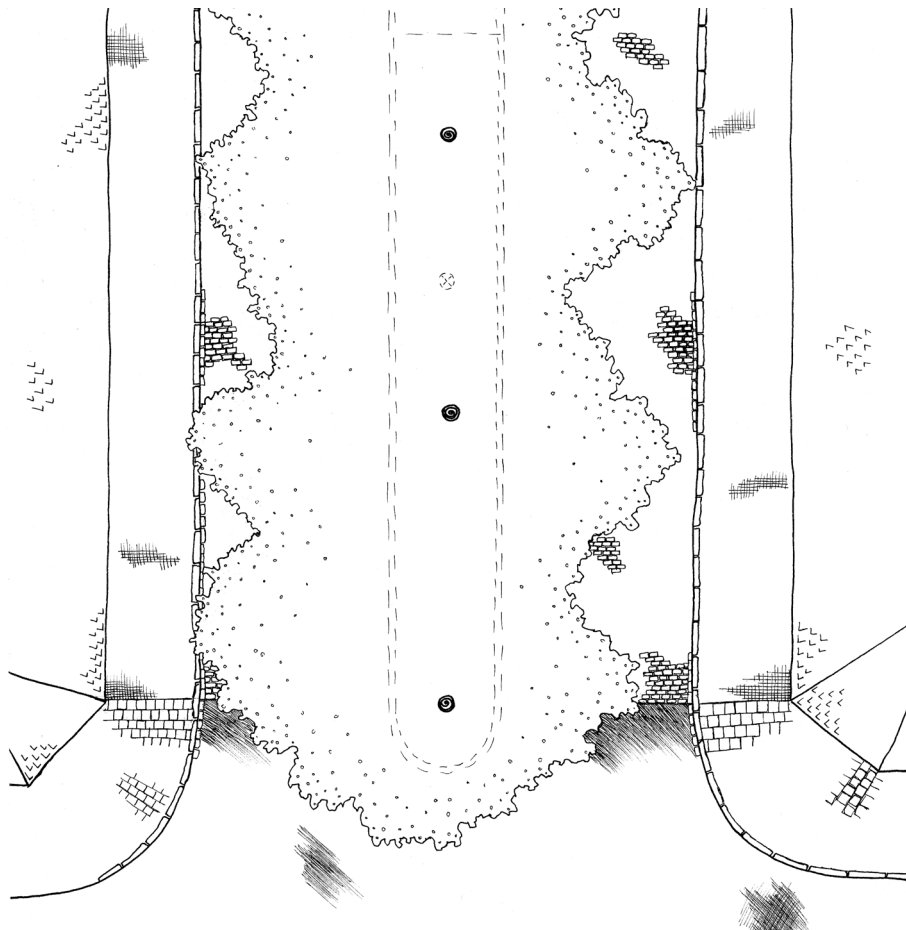
Mjöltnaregatan är en 60m lång gata centralt belägen i Malmö. Gatan ligger nära köpcentrat Triangeln och det kommersiella stråket genom staden, men dess placering är sådan att den sällan passeras. I mitten av gatan finns en rad av ekar planterade i en lätt upphöjd bädd som täcks av singel. Träden är en aning högre än husen. Beläggningen på körbanan består av storgatsten och trottoarerna är belagda med smågatsten. På Mjöltnaregatan råder parkeringsförbud och eftersom den dessutom är en återvändsgränd är bil-trafiken begränsad. Cykel- och gångtrafiken är däremot mer frekvent. Gatans belysning utgörs kvällstid av tre lyktstolpar av äldre modell samt ljus från butiks- och bostadsfönster.

Husen längs gatan är trevånings bostadshus från sent 1800-tal och går i grått, gult och terrakotta. Miljön är en näst intill perfekt bevarad sekelskiftesbild. Det enda som avslöjar att vi befinner oss på 2000-talet är det fåtal bilar som svänger in och ut på gatan och de passerande människornas kläder.

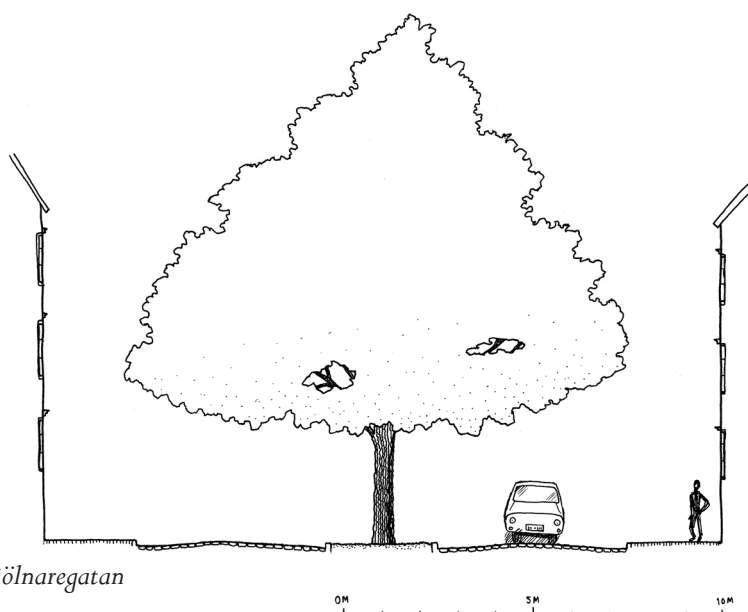
Verksamheter finns i lokaler i bottenplan i båda ändar av gatan. Där finns hälso-kostbutik, leksaksaffär, secondhandbutik, tatueringsstudio och en klädbutik. Butikerna har få besökare och verkar inte gå bra. Läget är förvisso centralt, men ändå inte. Secondhand butiken har utförsäljning och ägarinnan står på trottoaren utanför; röker och samtalar med en man från tatueringsstudion. På de angränsande gatorna finns butiker i nästan alla lokaler i bottenplan. Den ena av gatorna som Mjöltnaregatan slutar i är en starkt trafikerad, fyrfilig gata som har ett flertal trafikljus. Den andra är en smalare gata som håller låg hastighet, har två filer plus längsgående parkering på båda sidor.

Närheten till den moderna stadspulsen märks i båda ändar av den korta gatan; där kan skimtas skyltar för kända klädes- och matkedjor, där syns en strid ström av människor, hastande åt alla möjliga håll, och bilar som trängs i vägkorsningar.

Mjöltnaregatan är en gata som inte ligger på väg till något. Den passeras förbi, men gås inte in på. Den är ingen genväg, den leder ingenstans, den bara finns där, mellan två gator.

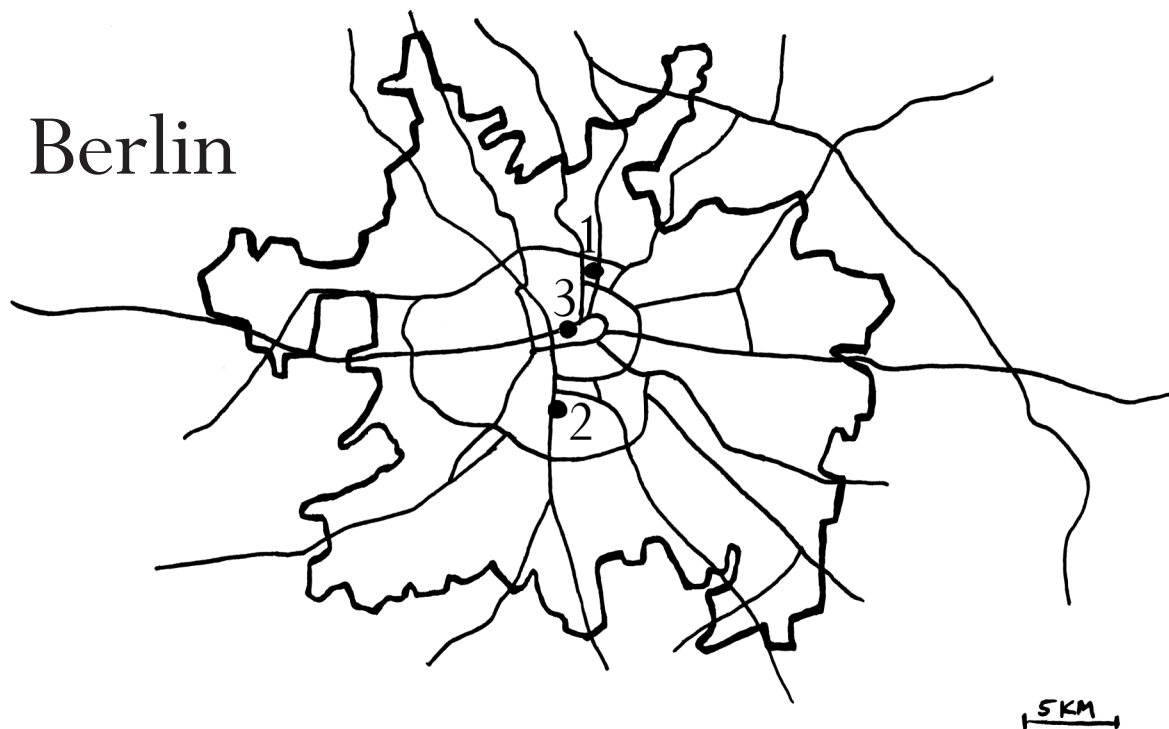

Planutsnitt över Mjölnergatan
Skala 1:200

Snitt över Mjölnergatan
Skala 1:200

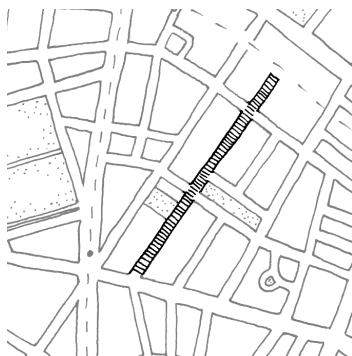
UTVALDA GATOR

I Berlin gick urvalet till annorlunda än i Malmö, eftersom jag inte känner till staden så väl att jag vet exakt vilka gator som är trevliga och med träd. Innan resan till Berlin hade jag tänkt igenom ungefär vilken sorts gator som skulle vara med och jag visste några områden där sådana gator finns. Jag ville ha tyska motsvarigheter till gatorna i Malmö, men ändå gator som tar upp andra kvaliteter.

Den enda tyska gatan som var bestämd i förväg var Unter den Linden som då skulle motsvara Malmös Kungsgatan. Lychener Strasse var en tvärgata till gatan där mitt vandrarhem låg. Sist utvald blev Am Tempelhofer Berg och där måste sägas att jag inte är helt nöjd med det valet; det var sista dagen i Berlin, klockan hade hunnit bli så pass mycket att det började mörkna och det regnade, så min upplevelse av gatan var inte helt positiv men jag har försökt vara rättvis gatorna emellan.

Av gatorna i Berlin är det inte en enda som stämmer överens med Jacobs gyllene snitt. Unter den Linden är för bred och de två andra är för smala (alternativt är husen för höga...). Trots detta har jag upplevt dem som trevliga och bra gator. So much for Jacobs teorier! Men visst hade de kanske kunnat vara ännu bättre om deras förhållanden ändrats och passats in efter Jacobs gyllene snitt.

1. Lychenerstrasse
- Prenzlauerberg

1. LYCHENERSTRASSE

Gatubredd: 22,5m

Höjd på hus: 15m

Höjd-bredd = 1:1,5

Träd: Två rader hägg.

Uppskattad trädhöjd: 10-11m

Ytfördelning: Gång- och grönyta 10,4m = 46,2%

(Låg hastighet på gatan, bitvis kändes gångsfären nästan 100%.)

2. Am Tempelhofer Berg
- Mehringerdamm

2. AM TEMPELHOFER BERG

Gatubredd: 20,8m

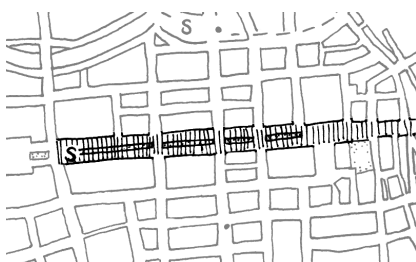
Höjd på hus: 15m

Höjd-bredd = 1:1,4

Träd: Två rader pelaravenbok.

Uppskattad trädhöjd: 7-12m

Ytfördelning: Gång- och grönyta 11,8m = 56,7%.

3. Unter den Linden - Mitte

3. UNTER DEN LINDEN

Gatubredd: 60,9m

Höjd på hus: 15m(höjd varierar).

Höjd-bredd = 1:4,06

Träd: Fyra rader lindar.

Uppskattad trädhöjd: 8-11m

Ytfördelning: Gång- och grönyta 32,9m = 54,0%.

Am Tempelhofer Berg är den gata där det skiljer som mest mellan träd- och hushöjd. Det var även denna gata som jag upplevde som minst trevlig. Kanske spelade faktumet att träden var av pelarform en stor roll, då de inte gav något krontak av promenera under. De andra gatorna har krontak och bättre samstämmighet i skala mellan hus och träd.

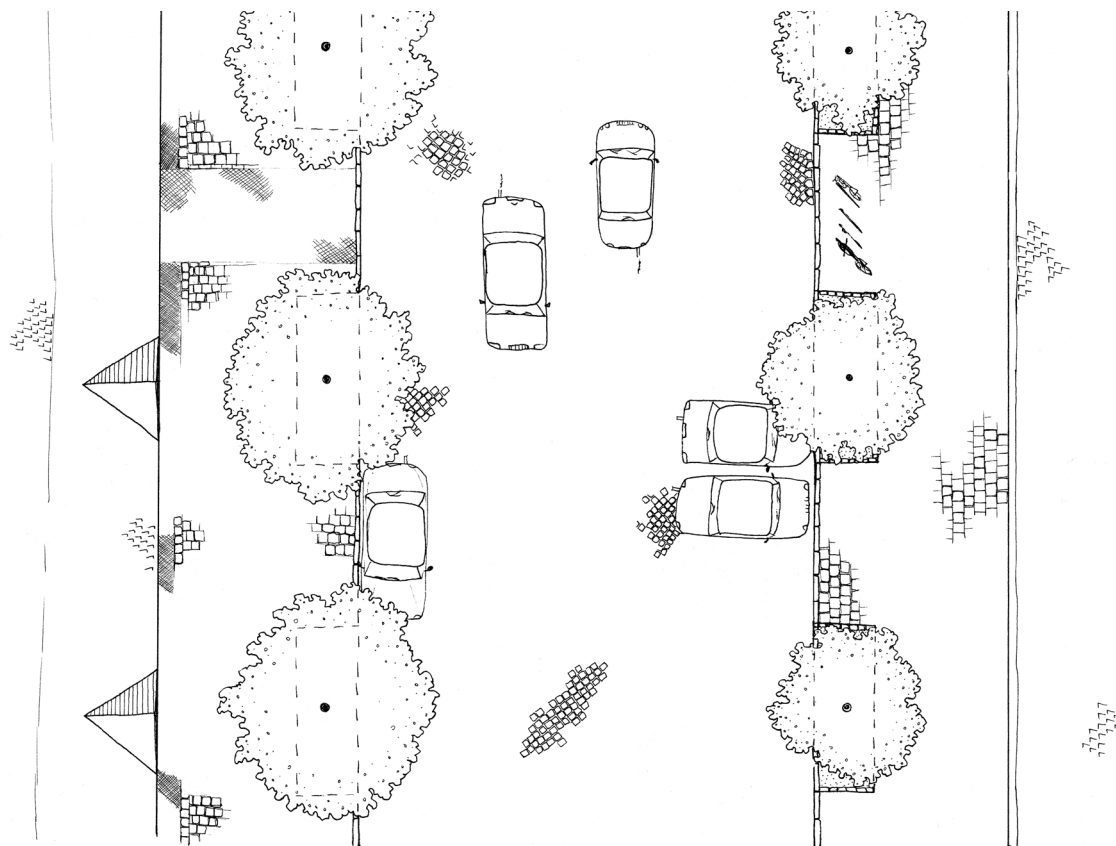
LYCHENER STRASSE

Lychener strasse är en ca 800m lång bostadsgata som börjar i Danzigerstrasse, nära U-bahn och tram, och slutar som återvändsgränd innanför S-bahns ringlinje.

Husen längs gatan är alla från tidigt 1900-tal och har restauranger och butiker i bottenplan. Flera av husen har detaljrikt utformade fasader och många balkonger dignar av grönska. Gatubelysningen längs gatan består av hängande gatlyktor på stolpe, som ser ut att vara från samma tidsperiod som husen, samt enstaka lyktor vid portar, ljus från skyltfönster och restauranger. Uppstammad hägg kantar gatans båda sidor. Runt träden i planteringsytan finns sittplatser och blomsterplanteringar. Trottoarernas beläggning växlar från släta granitblock och minigatsten till skrovlig betongsten och minigatsten. Gatu-korsningar är markerade med pollare i granit. Vägbanan är belagd med fyrkantig storgatsten, en beläggning som jag aldrig sett i Sverige. Många gator i området liknar denna till utformningen men de är alla planterade med olika trädslag, kinesisk poppel, ask, lönn osv.

Ungefär halvvägs in på Lychener strasse ligger en liten upphöjd park; Heimholtz-platz. Där gatan passerar parken upphör träden och trottoarerna fylls av uteserveringar (av lite större storlek än de som behöver samsas med träden). Det är restauranger med frukostbuffé, happy hour och billiga cocktails. På söndagar stängs gatan av på den lilla biten längs med parken och biltrafiken byts ut mot en matmarknad. Mellan klockan sex på morgonen och klockan sex på kvällen kan man köpa hemmakokt sylt, marmelad, nybakade kakor, brända mandlar och många andra godsaker.

Det finns mycket att titta på längs gatan; träd, blommor, människor, hundar, cyklar, bilar, vackra markmaterial, butiksfönster, restauranger och uteserveringar, detaljerade utsmyckningar av hus och balkonger. Folk promenerar, shoppar, ungdomar på väg med en fotboll till parken. En ung kvinna står i ett gathörn och väntar, tittar sig omkring, tittar på klockan. Efter några minuter dyker den hon väntar på upp och visar sig var en ung man med hästsvans och ett gitarrfodral på ryggen. Tillsammans går de in på ett musikcafé som ligger lite längre upp på gatan.

Planutsnitt över Lychenerstrasse
Skala 1:200

0M 5M 10M

Snitt över Lychenerstrasse
Skala 1:200

0M 5M 10M

AM TEMPELHOFER BERG

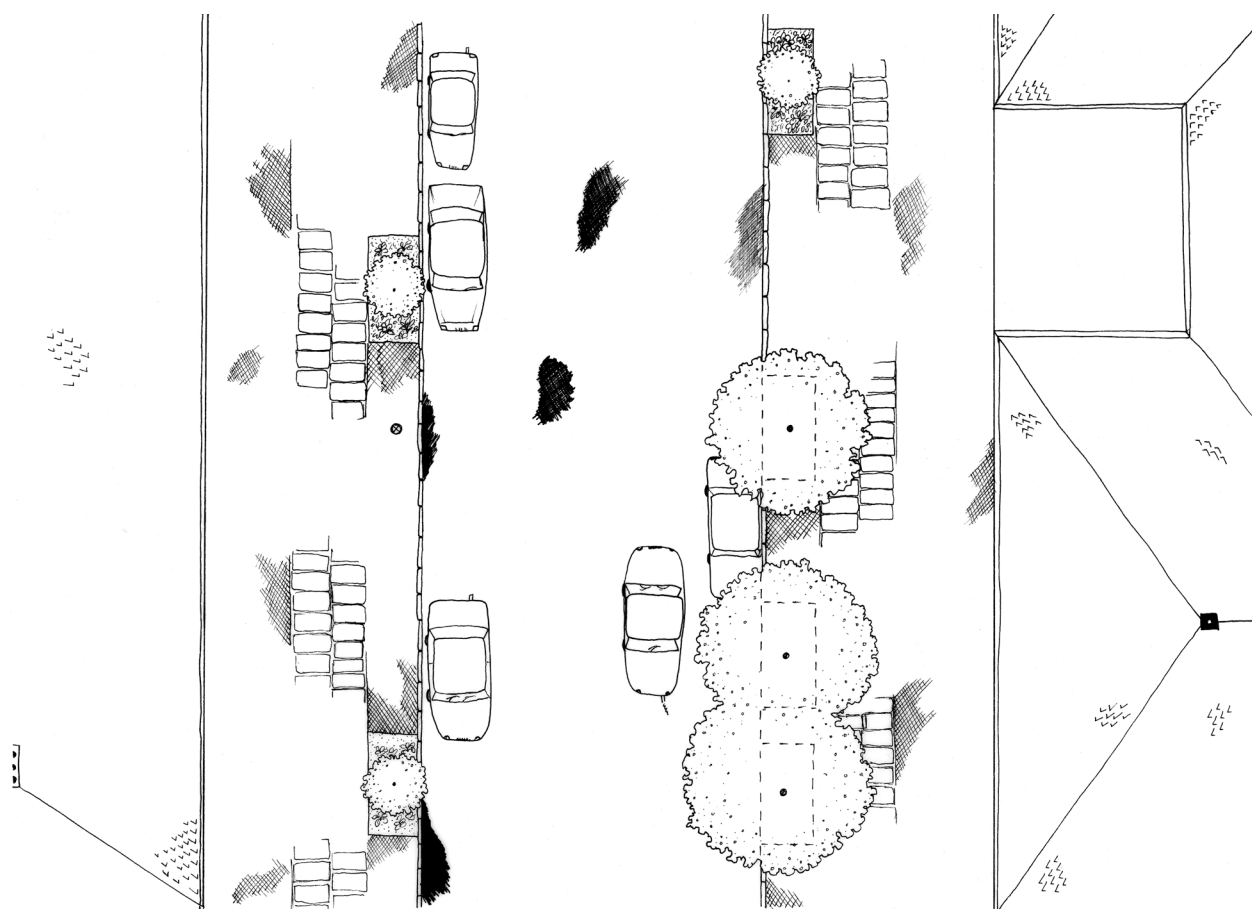
Am Tempelhofer Berg är en sluttande och en aning böjd gata, i stadsdelen Mehringerdamm, i södra Berlin. Mehringerdamm är U-bahnållplatsen innan den centralt belägna flygplatsen Tempelhof. Det är så nära till flygplatsen att högre hus är försedda med röda varningslampor så att flygplanen ska kunna se och undvika att flyga in i dem.

Am Tempelhofer Berg börjar i den livliga Bergmannstrasse och slutar i Fidicinstrasse som är en lugn bostadsgata. Gatan kantas av pelarformig, uppstammad pelaravensbok med varierande storlek och planteringsavstånd. Under de yngre träden har de boende planterat stockrosor. Trottoarerna är belagda med granitblock och smågatsten, körbanan med asfalt. Bilar i olika färger står parkerade utmed gatans båda sidor. Svartmålade pollare i gjutjärn markerar utfarter och korsningar. Med ganska långt mellanrum finns gatlyktor av äldre modell som ger ifrån sig ett blekgult sken.

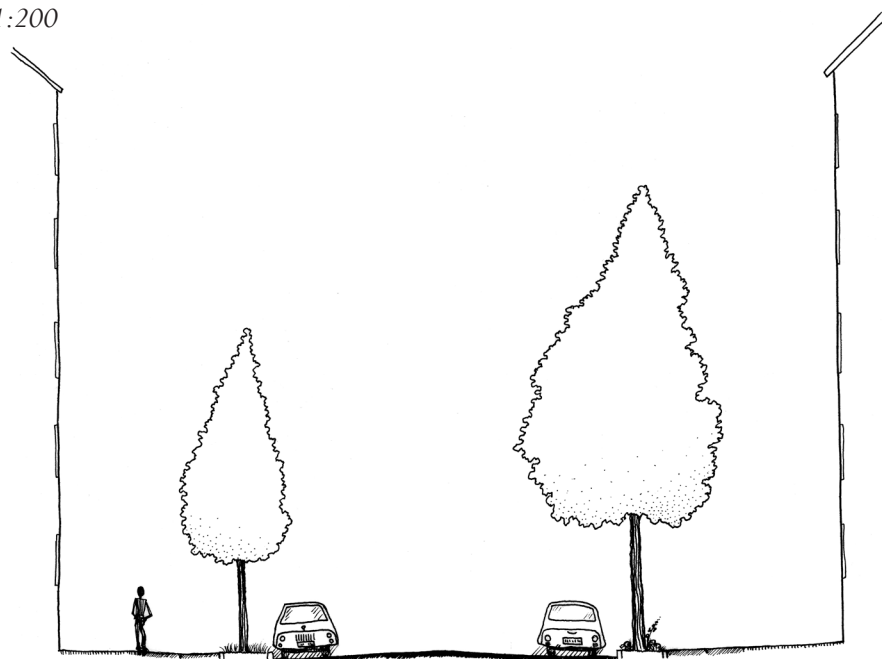
Husen utmed gatan är femvånings bostadshus från mitten av 1900-talet med mestadels enkla, putsade fasader i milda pastellfärger. I gatans möte med Bergmannstrasse finns verksamheter i husens bottenplan och längre in på gatan finns t ex gym och bilverkstad. Vid gatans högsta punkt, mötet med den i övrigt trädlösa Fidicinstrasse, står fyra pampiga plataner planterade för att markera korsningen. Ett medelålders par kommer ut från en port vid backens krön, fäller upp sitt grön- och vitrandiga paraply och börjar vant att gå nedför gatan.

Anledningarna att gå in på Am Tempelhofer Berg är få. Kanske bor man i någon av portuppgångarna längs gatan eller på Fidicinstrasse, eller så är man på väg till gymmet, bilverkstaden, eller så är man bara ute och promenerar...

Gatan leder inte till eller från något men är en trevlig upplevelse i sig.

Planutsnitt över Am Tempelhofer Berg
Skala 1:200

Snitt över Am Tempelhofer Berg
Skala 1:200

UNTER DEN LINDEN

Unter den Linden är Berlins mest kända paradgata. Den är hela 60 meter bred och är planterad med fyra rader av lindar. Dess läge är väldigt centralt, den sträcker sig mellan Alexanderplatz (station för U-bahn, S-bahn och tram, samt platsen för det berömda tv-tornet), och Pariser platz som har Brandenburger Tor i fonden.

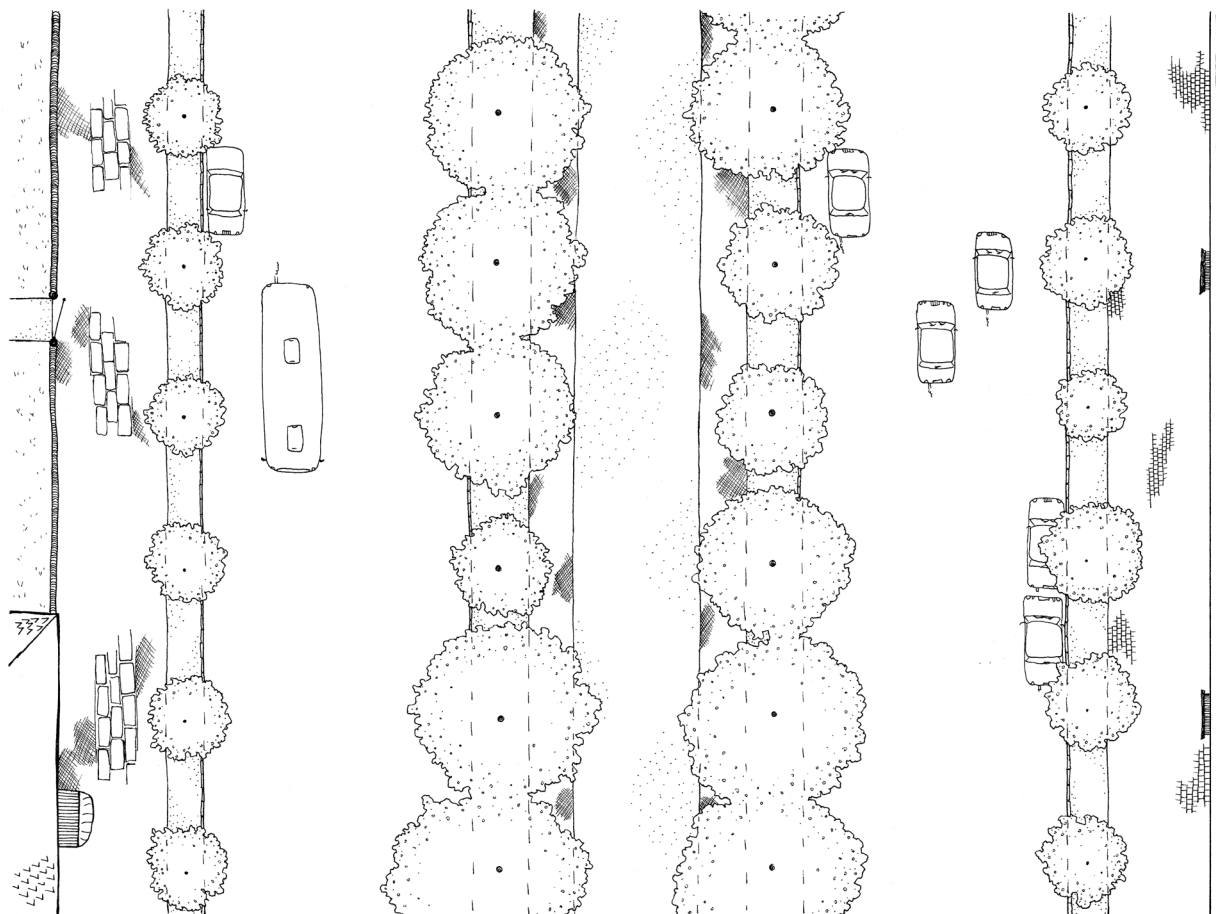
Berlin är en stad i förändring, det rivs och byggs överallt, och Unter den Linden är inget undantag. Stängsel och baracker, jordhögar och maskiner. Stora blåa rör som löper fem meter upp i luften, de ser ut att vara vattenledningar men är förmodligen kabel- eller gasrör. Bitvis är Unter den Linden en enda röra. Bitvis är den en prydlig, pampig, paradgata.

Husen utmed gatan varierar väldigt i stil, ålder och höjd men det de allra flesta har gemensamt är att de är offentliga byggnader. Där ryms flertalet ambassader och museer, opera, universitet, men även bilförsäljningslokaler, caféer och restauranger. Gatans mittparti livas här och var upp av små glasskiosker med tillhörande uteservering. På de mörkgröna bänkarna, som står under träden, ligger gula löv effektivt utplacerade - som om det fanns en tanke och en aktör bakom. Regnvattnet ligger samlat i avlånga pölar längs bänkens träribbor.

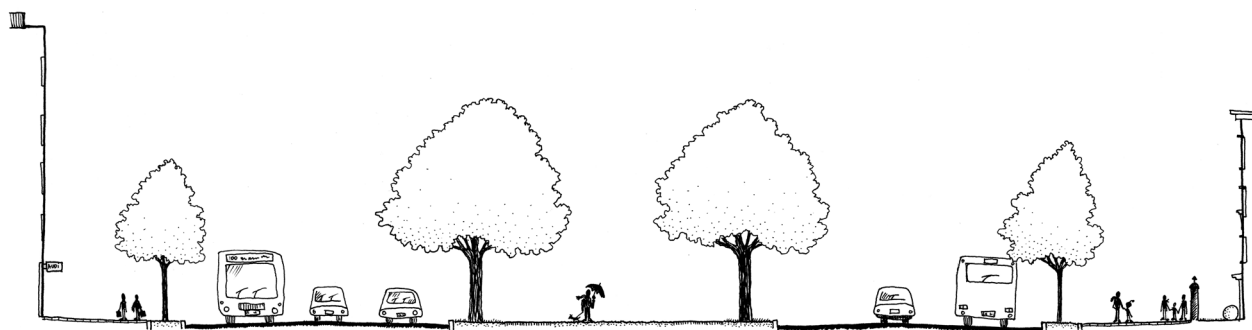
Markmaterialen växlar från granitblock till vanliga betongplattor, från gatsten till sliten asfalt. Gångbanorna i mitten är belagda med ljusgul minigatsten och har en yta av singel emellan sig. Ytorna under lindarna är nog tänkta att vara gräs, men för tillfället är där bara jord. I de äldre träden, som står i de två mittersta raderna, sitter ett slags ljusstavar uppsatta längs grenarna, de lyser i en kall ljusblå nyans. De yngre träden, i de yttre raderna, har försetts med ljusslingor, som slingrar sig som vita ormar uppför stammarna och ut längs med grenarna. I övrigt består gatans belysning i mitten av moderna, stavformiga lyktstolpar och vid sidorna av gamla, snirkligt utformade gatlyktor, gissningsvis ungefär 15 meter höga.

Vid tillfället för mitt besök, en söndag i slutet av oktober, hänger regnet i luften, och faller då och då till marken. Trots regnet är det mycket folk i rörelse på gatan, paraplyer i klara färger guppar fram, turister flanerar, fotograferar och fikar under uteserveringarnas filter och gasolvärmare, affärsmän skyndar till viktiga möten med portföljen i ett fast grepp. Trafiken är intensiv, trafikljus i varje korsning, flera sightseeing-bussar per minut.

Tänk hur det måste se ut en solig lördagseftermiddag i juli...

Planutsnitt över Unter den Linden
Skala 1:400

Snitt över Unter den Linden
Skala 1:400

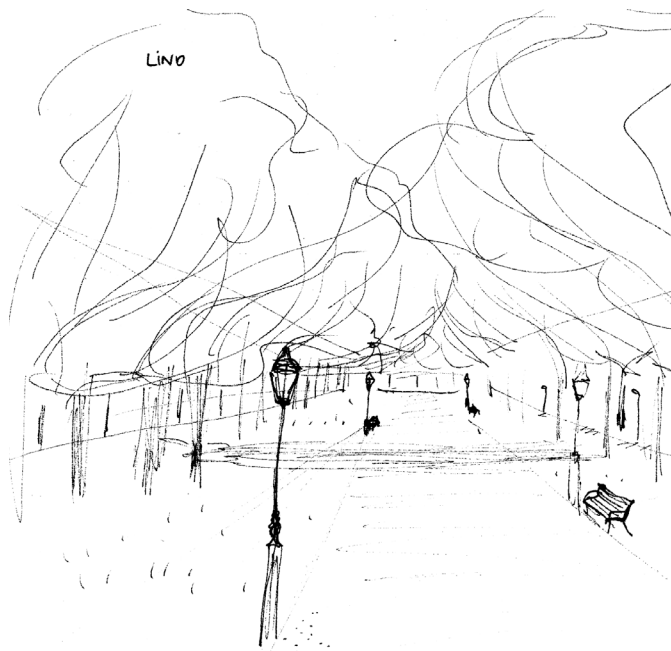
TRÄDENS VERKAN

KUNGSGATAN

Kungsgatan är, förutom en cykelväg och små gatstumpar, framförallt ett promenadstråk under lindarnas tak, där scillorna blommar i överflöd om våren och löven ligger i drivor om hösten. Däremellan ger lindarna en tät skugga, som skänker befriande svalka en het sommardag när Malmöfestivalen härjar som värst. Trädens kronor bildar en baldakin över promenadstråket som har anor från sent 1800-tal.

Stammar rytmiskt upprepade, återkommande, med en frodig, grön massa svävande ovanför. Svävande grönt, men samtidigt med en tung, mörk skugga. Träd på raka led, symetriskt formade kronor – utan dessa hade gatan inte kunnat hållas ihop och hållas rak hela vägen. Träden gör gatan, de leder den framåt, håller den samman och gör den till en helhet. Utan träden hade det kunnat sluta som med Amiralsgatan, som byter namn och karaktär fem gånger på lika många kvarter.

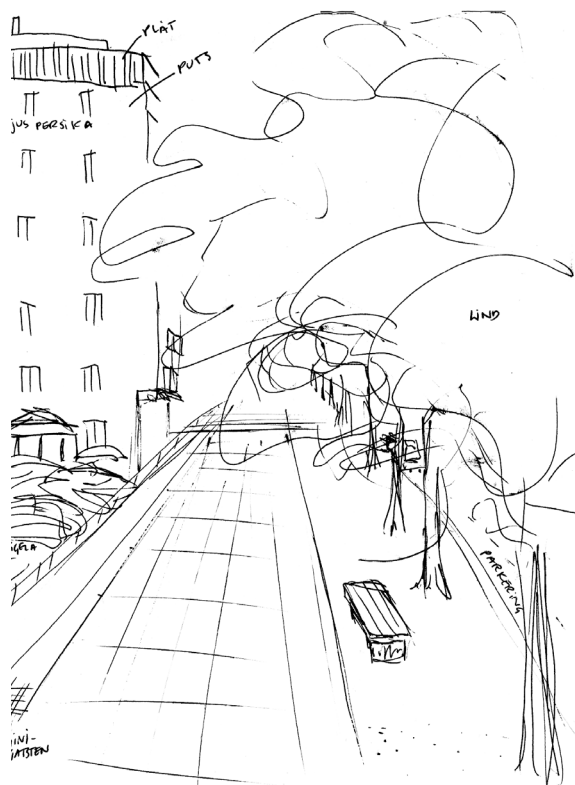
Kungsgatan hade haft väldigt svårt att definieras som rum om det inte varit för lindarnas tak och stammar. Det breda gaturummet har bara solida väggar längs den södra sidan. Längs den norra sidan finns inga byggnader som ligger intill vägbanan som kan hjälpa till att hålla ihop och definiera rummet. Riktningen i rummet är idag väldigt tydlig men skulle nästan helt försvinna om lindarna togs bort. Funktionen som promenadstråk och svalkande tillflykt heta sommardagar skulle även de försvinna. Vad hade då blivit kvar? Gräsytor mellan väg-, cykel- och gångbanor. Kanske hade glasskiosker med uteserveringar dykt upp på de soligaste platserna...

REGELEMENTSGATAN

De gamla lindarna på den norra sidan bildar ett tak över den breda trottoaren och över bilarna som står parkerade längs vägkanten. Stammarna bildar tillsammans med de parkerade bilarna en avskärmning ut mot gatan och trafiken. På den södra sidan är lindarna så pass unga att deras kronor ännu inte bildar mycket till tak och stammarna är fortfarande inte mycket grövre än en arm. De hade behövt stå tätare för att uppnå samma effekt som de äldre individerna på norra sidan. Nu är de markörer för gränsen mellan gångarnas och bilarnas utrymme, men utan att gränsen upplevs som en avskärmning. Kontakten med trafiken är ohämmad både visuellt och audiellt.

Utan lindarna hade Regementsgatan gett intryck av att vara mer bildominerad. Kanske hade fler caféer och uteserveringar etablerat sig på de vida trottoarerna när solens strålar inte hämmas av lindarnas breda krontak. Men å andra sidan, vem hade velat slå sig ned på ett café längs en så pass trafikerad gata utan kunna vara åtminstone lite avskärmd från bilar och bussar? Gatans perspektiv hade blivit stelt, avskalat och inte speciellt inbjudande. Långsamt strosande under lindarnas tak skulle förbytas mot snabba promenader längs parkerade bilar och passerande bussar.

MJÖLNAREGATAN

De stora ekarna fyller rummet. Solljuset silas genom lövverket, ner på den slitna stenbeläggningen. Runda ekollon har kilat sig ner mellan de fyrkantiga stenarna. Trädens skuggor bildar kalejdoskopmönster över de putsade husfasaderna. Krontaket håller tillsammans med husens väggar samman rummet. De rejäla stammarna indelar gaturummet i två delar, utan att separera dem. Det bildas inte två rum, snarare två delar i ett rum. Kontakten mellan rummen är intim och transparensen är stor.

Inne på gatan märks inte mycket av den omkringliggande staden; dess ljud dämpas och dess uppenbarelse skymms av de väldiga ekarnas gren- och lövverk.

Om ekarna aldrig planterats längs Mjöltnaregatan så hade det korta gaturummet förlorat mycket av den rumsliga kraft det besitter idag. Rummet hade läckt ut i de angränsande gaturummen, eller snarare så hade de angränsande gaturummen läckt in på Mjöltnaregatan. Den visuella kontakten mellan de angränsande gatorna hade blivit större. I och med att man hade kunnat se genom och förbi hela Mjöltnaregatan så förlorar gatan mycket av sin själ och rumslighet. Husens fasader hade åtminstone bevarat en del av sekelskifteskänslan, men nutiden hade inte stängts ute lika effektivt.

LYCHENER STRASSE

Trots att gatan är lång och rak så märks inte detta när jag går längs den. Träden skymmer det långa perspektivet och uteserveringarna gör att gångbanan inte kan hållas rak hela vägen. Träden ger frodig grönska och en lätt skugga. Det måste vara otroligt härligt här på våren när häggen blommar och solen skiner ner genom den skira grönskan.

Trädens oregelbundna kronor och lite slängiga växtsätt passar väl in med gatans utformning i övrigt. Strukturerat ostrukturerat. Träd på rad, samma art, men med lite olika form och storlek. Hus längs gatan, alla från samma tidsålder, men med olika utformning och färg. Det låga krontaket förstärker gatans småskalighet.

Om Lychener strasse inte haft sina häggar hade de bitvis förfallna fasaderna fått mer uppmärksamhet och gatan status hade därmed upplevts som lägre. Gatan hade även upplevts som mer brokig och splittrad då inte trädraderna finns där som ett sammanhållande element längs hela gatan.

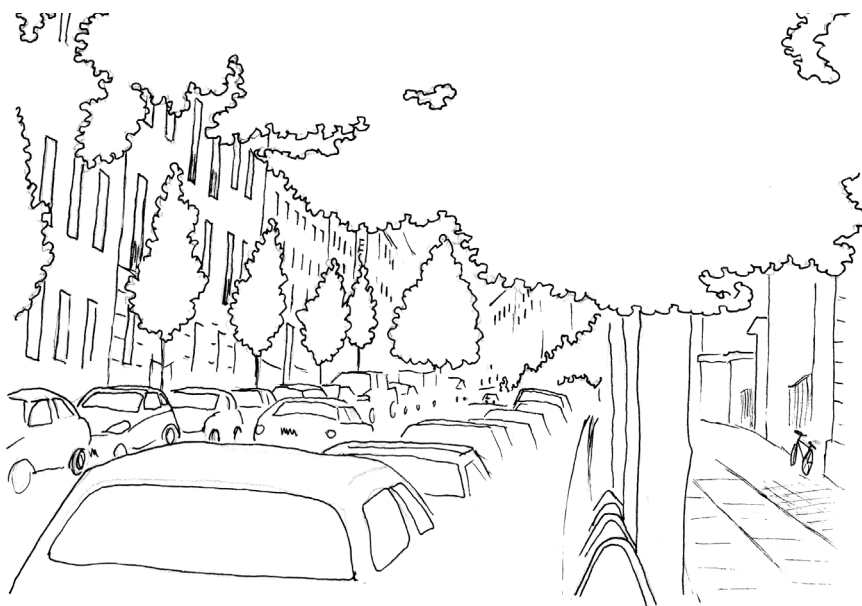

AMTEMPELHOFER BERG

Platanerna som står i mötet mellan Am Tempelhofer Berg och Fidicin Strasse gör med sitt breda grenverk korsningen till ett rum för sig, nästan som ett torg, med körbanan som den öppna torgytan. Längs resten av gatan står avenboksträden med kronor som till formen liknar lågan hos ett stearinljus.

Gatans lätta böjning tydliggörs av träden. Trottoarerna avskiljs effektivt från körbanan med trädens stammar och de tätt parkerade bilarna. Att träden inte står med exakta avstånd och egentligen inte heller på rad gör att gatan upplevs lite slarvigt ordnad, om än ordnad. De smala kronorna strävar mot himlen och verkar inte ha någon som helst tanke på att bilda ett skyddande tak mot den.

Utan sina smala avenboksträd hade Am Tempelhofer Berg inte varit mycket att uppmärksamma. Jag skulle faktiskt vilja säga att utan träd hade den varit en riktigt tråkig gata utan någon som helst anledning att vistas längs med. Men nu står pelaravenboksträden där, med släta muskulösa stammar och ett tätt mörkgrönt lövverk, så vackra i sin uppenbarelse att de i sig är en anledning att vistas längs gatan.

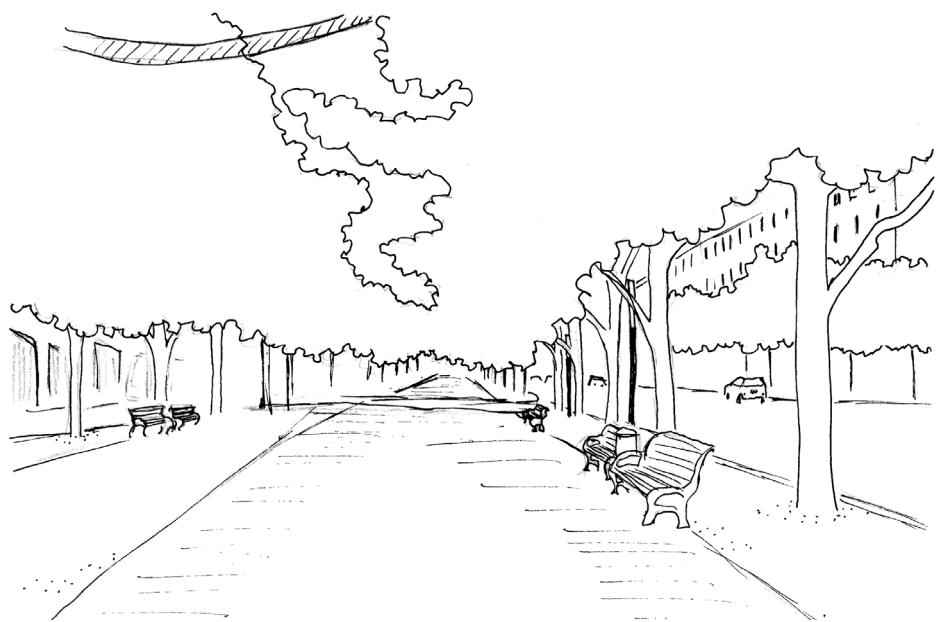
UNTER DEN LINDEN

Unter den Lindens berömda lindar visar riktningen mot något viktigt. Perspektivet förstärks av träden och man förstår genast att den här gatan är betydelsefull. Träden som kantar gatans mittremsa skärmar effektivt av promenadstråket med glasskiosker och små sommarcaféer, från omliggande brokiga bebyggelse och ofta grått färgade turist-bussar och taxibilar. Det bildas ett lugnt rum mitt i all rusningstrafik och folkflöde.

De äldre träden som kantar mittremsan är inte mycket högre än de unga exemplar som står i ytterräderna. De är nästan småväxta i förhållande till Kungsgatans högresta, ståtliga exemplar. Men de passar för sitt ändamål; det hade nog varit svårt att ha en glasskiosk i Kungsgatans täta skugga.

De yngre träden gör sitt bästa för att skärma av den breda trottoaren från trafiken men är ännu inte uppgiften riktigt mogen. Alla dessa lindar; tänk dig doften som fyller sensommarkvällen när lindarna står i full blom!

Det är ganska lätt att förstå att Unter den Linden inte hade varit Unter den Linden utan lindarna. Det hade bara varit en konstigt bred gata. Biltrafiken hade dominerat ännu mer än vad den gör idag. Promenadstråket i mittremsan hade känts väldigt utsatt och trottoarerna hade inte heller varit speciellt trevliga att flanera utmed. Unter den Linden skulle i och med en förlust av sina lindar förlora även hela sin identitet.

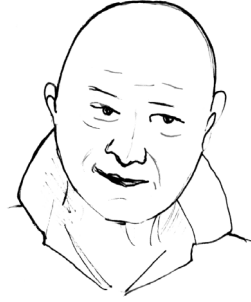
SAMTAL OM GATORNA

Henry F. Arnold

Camillo Sitte

Allan B. Jacobs

Kerstin Lönnhag (jag)

Vad hade Arnold, Sitte och Jacobs tyckt om de hade besökt gatorna tillsammans med mig?
Jag har försökt sätta mig in i deras åsikter och se gatorna ur deras personliga perspektiv.
Denna dialog är helt fiktiv och syftar till att ytterligare få förståelse för olika sätt att se på
trädens påverkan på upplevelsen av en gata.

KUNGSGATAN

Sitte har satt sig på en av bänkarna längs gångbanan i mitten av gatan, Jacobs står ute i gräsmattan under träden och Arnold har ställt sig centrerat i gaturummets mitt och njuter av perspektivet.

JAG: Vad säger ni om det här exemplet då?

JACOBS: En härligt lummig boulevard. Träden gör verkligen rummet, men lägger nästan som ett lock på det.

ARNOLD: Raka fina led och ett krontak att vandra under. Vad mer kan man önska sig? Möjligtvis att träden hade varit plataner eller korstörne så att mer ljus tagit sig ner till marken.

SITTE: Hur många gånger har vi inte sett det här? Men visst det är här gatuträden kommer till sin rätt och har störst effekt. Som en tjock grön orm som delar in staden i delar och ger ökad orienterbarhet. Dessutom skänker den många det välbehövliga sinnesintrycket av grönska.

JAG: Jag tycker att det är ett fint och tidstypiskt exempel på gatuträd, men pampigheten hade varit större om gatan lett till eller från någon slags storslagen arkitektur. Kyrkan som centralpunkt visst..., men den förstör den långa siktlinje som kunde ha blivit. Hellre placera kyrkan i ena änden.

JACOBS: Jag tror att det som skulle vara nyttigast för gatans liv och atmosfär är faktiskt ökad biltrafik. Det är för lite liv och rörelse längs gatan.

REGELEMENTSGATAN

Vi står under krontaket på den norra sidan av gatan, Jacobs och Arnold hjälps åt att stega upp måtten mellan träden. Sitte har tagit upp sin monokel och spejar över mot andra sidan av gatan.

JAG: Här är det mer liv och rörelse! Är den här gatan bättre?

JACOBS: Både ja och nej. Bättre på så sätt att det är mer liv och rörelse, men sämre på så sätt att gångfären är mindre och bara tydligt definierad på ena sidan. Trafiken går för snabbt för att fotgängarna ska kunna samsas med den på ett säkert sätt.

ARNOLD: Träden hade kunnat stå tätare och få en mer naturlig form och då bättre kunnat mäta sig med husens höjd.

SITTE: Om några år så kanske den kan göra skäl för sitt namn och erkännas som en allé men just nu är det inte någon direkt boulevard.

JAG: Tio år fram i tiden när de yngre träden på södra sidan hunnit växa till sig så tror jag att allé känslan och gatans storhet blir tydligare.

SITTE: Gatan hade kunnat bli ännu bättre om båda trädraderna var placerade på norrsidan, så ingen behöver föra en tynande tillvaro i skuggan av de höga husen.

JAG: En ensidig allé är en rolig idé! Det borde provas, även om jag tror att det skulle bli konstigt just här.

ARNOLD: Härligt krontak på den här sidan! Men kanske lite väl tätt, plataner hade gett ett luftigare och ljusare lövverk. Och platanerna hade bättre kunnat mäta sig med husens höjd.

MJÖLNAREGATAN

Vi anländer till Mjölnaregatan via den livligt trafikerade Föreningsgatan. Alla drar en lättnades suck när vi stiger in i Mjölnaregatans lugna atmosfär.

JAG: Här har vi en, enligt mig, trevlig liten gata. Vad tycker herrarna?

JACOBS: Bilar, cyklister och gångtrafikanter samsas på lika villkor. Mycket fint!

ARNOLD: Träden är här kanske till och med lite i största laget. Med tanke på att de inte är helt fullvuxna. Gatan är väldigt mörk och kommer att bli än mörkare.

SITTE: Här var det väldigt frodig grönska som kan inspirera och väcka sinnen.

Men hade gatan varit längre hade det varit för mycket. Då hade det varit bättre att placera träden samlade i en park.

JAG: Jag tycker träden får husen att underordna sig på ett är underbart vis! Sådana här gator skulle jag vilja se mer av!

JACOBS: Detta här är en gata man minns. Hade passa bra i min bok "Great Streets".

ARNOLD: Jo visst är den trevlig, men tänk om den varit planterad med korstörne istället?

JAG: Jag tror inte det hade blivit alls lika bra. Korstörnet hade inte kunnat fylla gaturummet på samma sätt som dessa mäktiga ekar nu gör.

LYCHENER STRASSE

Vi promenerar långsamt gatan fram, Sitte går och sprätter med käppen i löven som samlats vid trottoarkanten. Arnold och Jacobs går bredvid varandra och plirar upp mot trädkronorna och takåsarna.

JAG: Vad tycker herrarna om träden och deras verkan längs den här gatan?

JACOBS: De separerar gång- och biltrafiken och gör att de båda kan samsas på ett fint sätt i gaturummet.

ARNOLD: Träden borde vara av en sort som kan mäta sig med husens höjd. Men placeringen är gjord på rätt sätt.

SITTE: Personligen tycker jag att träden skulle göra sig bättre i en park, eftersom de här inte fyller sin funktion som antingen upphöjandet av gatan till boulevard eller orienteringspunkter då de flesta gator i området är trädplanterade.

JAG: Men det är ju olika trädsorter längs de olika gatorna i området så då bidrar de väl till orienteringen genom sina skilda karaktärer?

SITTE: Träd som träd, de gör sig oavsett sort alltid bättre i en park än längs en gata och är alltid en fröjd för ögat!

ARNOLD: De ger än mer fröjd för ögat när de är placerade i ett geometriskt mönster.

JAG: Det kan vara svårt att hitta plats för en park men plats för träd längs gator borde vara lättare. En gata kan du passera på väg till något, vissa kanske passerar genom en park också, men jag tror att träd längs en gata kommer fler människor till nytta (eller nöje?). Som tur är behöver man inte välja att bara plantera träd i parker eller bara längs gator, man kan välja att göra lite av varje.

SITTE: Jag håller med dig om att det behövs lite av de båda slagens trädplanteringar; några få alléer för att dela in staden och några parker för att ge folket möjlighet till rekreation och frisk luft.

AMTEMPELHOFER BERG

Vi står i den lägre änden av gatan, Sitte klarar inte riktigt av backen. Arnold och Jacobs har gått uppåt, bakom kröken, och knallar nu i rask takt ned igen.

JAG: Vad tycks om träden och deras verkan på den här gatan?

ARNOLD: Det är bra med smalkroniga träd, men här är de inte tillräckligt stora för att passa till husens skala och kommer nog heller aldrig växa sig så stora.

SITTE: Träden skymmer de tråkiga husfasaderna!

JACOBS: Träden skymmer även perspektivet och gatans böjning gör att man vill gå in på den och kika vad som finns runt hörnet.

ARNOLD: Trots det är bra med smalkroniga träd så har en del av dem nackdelen att de inte bildar något krontak att vistas under. Man hade kunnat använda sig av korstörne, som är smalkronigt men som ändå bildar ett krontak.

JAG: Smalkroniga träd kan ju vara bra om man som i Sverige vill ha in solljuset i lägenheter och ner till marken. Träden står som i en allé längs gatan men ändå tillförs ingen pampighet.

ARNOLD: Det borde planteras mer träd överallt, på tomma platser och längs gator!

Varje tom plats i staden representerar en icke genomförd trädplantering.

JACOBS: De flesta gator skulle fungera bättre och upplevas som trevligare om de var planterade med träd.

UNTER DEN LINDEN

Vi har tagit oss över ett övergångsställe och står nu vid en liten uteservering i den breda mittremsan av gatan. Jacobs tittar lystet mot uteserveringens lilla glasskiosk, Sitte muttrar lågt för sig själv. Arnold ser upprymd ut och utbrister:

ARNOLD: Raka led, så här ska det se ut!

JAG: Jag misstänkte att du skulle gilla den här sortens gator.

SITTE: Allén fyller sin funktion, det blir pampigt och storslaget. Men är det inte ändå ganska tråkigt?

JAG: Hade inte gatan blivit väldigt trist utan träd?

JACOBS: Jo, det hade den, och gångtrafikanternas sfär hade krympt avsevärt. Nu skärmar träden av de olika trafikslagen och ger dem sitt eget rum att vara trygga i. Utan träden skulle det bara varit ett enda stort kaotiskt rum.

JAG: Ja precis, träden skapar eller åtminstone förtydligar ordningen i gaturummet. Men träden kunde väl gott ha fått bli större?

ARNOLD: Ja verkligen, de är inte tillräckligt stora för att mäta sig med husens eller gatans skala.

JAG: Men å andra sidan så kanske de skymt alldeles för mycket av perspektivet om de fått växa sig högre och bredare?

ARNOLD: Eller så hade perspektivet blivit tydligare när kronorna lyfts högre upp? Om man hade planterat träden tätare, så som de står i naturen, så hade krontaken automatiskt växt högre och snabbare.

JACOBS: Med tätare planterade träd hade de olika sfärerna blivit än tydligare och det skulle nog vara lämpligt eftersom denna gata är så pass stark trafikerad.

DEL VI

I vilken jag har undersökt några träd- och grönsplaner och deras syn på träden
som stadsbyggnadselement.

TRÄD- & GRÖNPLANER

Allt fler kommuner utarbetar grön- och trädplaner för att använda som ett medel i planeringen av kommunens stadsträd. Jag har tittat närmare på Göteborgs Trädpolicy och Malmös Grönplan och Trädplan. Fokus i dessa planer är tyvärr oftast väldigt tekniskt. När de sträcker sig utanför det rent tekniska blir det visionärt och ganska så uppenbart att det bara är fina tankar som ser bra ut på papper men som troligtvis aldrig kommer att genomföras. T ex. : *”I arbetet med att skapa en vackrare, mer spännande, biologiskt rikare och mer trivsamt stad och landsbygd har träden en mycket viktig roll och utvecklingspotentialerna är stora.”*⁴⁷ Det låter ju väldigt bra, men vad kommer att göras? Kommer träden att få spela den viktiga roll som författarna säger att de har? Författarna uttalar aldrig att de ska ge träden en viktig roll och de säger heller inget om hur, eller ens om de faktiskt tänkt använda sig av träd. Ett väldigt tomt uttalande helt enkelt, som utger sig för att säga mycket.

TRÄD SOM STADSBYGGNADSELEMENT

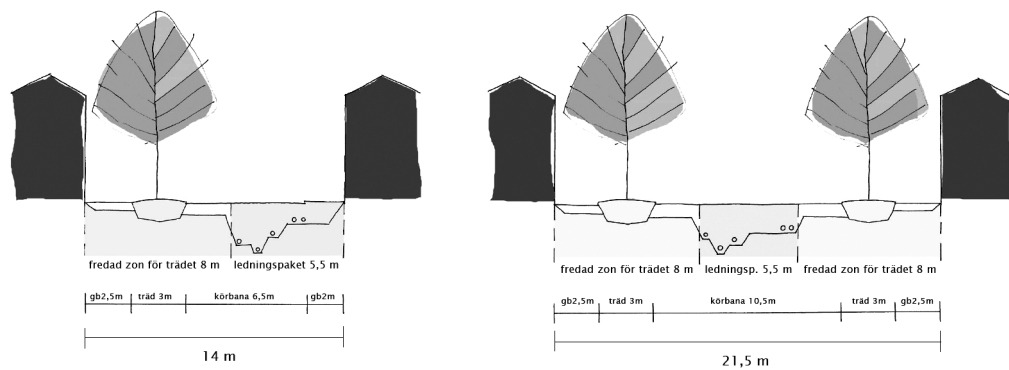
I Göteborgs Trädpolicy finns ett kapitel som heter “Träd som stadsbyggnads-element”. I det kapitlet nämner man vikten av att träden får tillräckligt med plats, ovan och under jord, och visar hur man kan plantera träd längs en gata så att rötterna inte stör rör och ledningar.

Endast precis i början av kapitlet nämns något kort om att *”träd är ett viktigt element i stadsbyggandet”*⁴⁸, utan vidare förklaring och sedan handlar resten av kapitlet om tekniska förutsättningar, hur och var man kan placera träd, inte så mycket om varför.

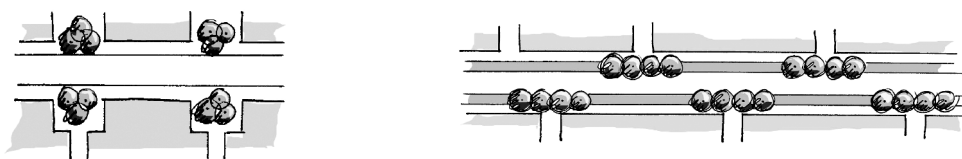
Malmö trädplan däremot, utger sig aldrig för att prata om träden som stadsbyggnads element, men gör mig ändå lite besviken när det endast nämns helt kort: *”Träd fungerar många gånger som ledlinjer och landmärken. Pilevallarna, alléerna och ensamma träd i det öppna landskapet är viktiga redskap för orienteringen. I staden har träden och trädbestånden samma funktion. Men i staden används träd mer som arkitektoniska element som ramar in, knyter ihop eller ansluter stadsrum till varandra. Dessa träd, som har en strukturerande funktion, är viktiga karaktärsskapare av stadsrummet och helheten. Utan dessa skulle staden se trasig och steril ut.”*⁴⁹ Man nämner att träd kan vara karaktärsbildande, men inte hur, varför eller vad det kan vara bra för.⁵⁰

Göteborgs trädpolicy gör mig förundrad över (jag förundras inte så mycket över att de lyckas missa hela teoribiten bakom verkan av trädanvändande) att kapitlet som

kommer efter "Träd som stadsbyggnadselement" heter "Träden lever, ge dem förutsättningar för det". Borde inte då hela utläggningen om att träd behöver plats både ovan och under mark gå in under det kapitlet istället för under "Träd som stadsbyggnadselement"? Fast vad hade då blivit kvar i stadsbyggnadselementskapitlet? Förmodligen hade det blivit endast den korta inledningen om att träd är viktiga och att man vill inspirera till trädanvändning. I inledningen av Trädpolicy:n finns korta introduktioner till de olika delarna: "*I bilaga 2, Träd som stadsbyggnadselement, finns inspiration och tips till alla som planerar för träd i staden.*"⁵¹ Inspirerar man verkligen genom att visa på tekniska lösningar? Ja, kanske inspirerar man arkitekter som annars inte kommit på tanken att använda träd i en gatumiljö. Motsträviga kommungubbar kanske mjuknar när man visar att det inte är riktigt så svårt som de trott. Men som landskapsarkitekt känner jag mig inte speciellt inspirerad av deras skrift. Den är väldigt teknisk och är skriven med utgångspunkten att övertala någon som vet alla de tekniska svårigheterna med träd i staden. "*Träden i staden lever ett stressat liv, och de behöver respekteras och tas om hand.*"⁵² För vem behöver man berätta att träden ska respekteras? Inte för en landskapsarkitekt!

Typsektioner, från Göteborgs Trädpolicy, för hur man kan göra plats för både träd och ledningar även på mindre gator.

Typplaner, från Göteborgs Trädpolicy, över alternativa sätt att placera träd längs gator.

Dessa typplaner ovan kan möjligtvis inspirera genom att finnas med i Trädpolicyen och därigenom på något sätt erkänna att det är ok att göra så här. Det är ok att träden tar plats. Husen kan till och med få ta ett steg tillbaka för att ge träden den plats de behöver. Även om detta endast kan ske i nyanläggning - eftersom det är lite svårt att flytta befintliga hus.

MALMÖ INSPIRERAS AV TYSKLAND

Malmö trädplan handlar på många vis om almsjukan; ersätta träd som fallit bort pga almsjukan och förhindra att något liknande ska hända igen.

I Tyskland har man en balanseringsprincip som går ut på att den gröna ytan och antalet träd i staden inte får minska. Om det byggs över en grön yta eller om träd fälls, måste det ersättas på annan plats. *”Ett föredöme är den tyska och lagstadgade balanseringsprincipen, som innebär större och generösare hänsyn, skydd samt värdeanpassad kompensation av förlorade eller skadade träd.”*⁵³

I Sverige ses detta som ett ideal men tyvärr har få svenska kommuner råd att leva upp till denna princip.

BALANSERINGSPRINCIPEN ⁵⁴

1. Undvika

Träd skyddas från negativ påverkan.

2. Minimera

Negativ påverkan kan inte undvikas, men minimeras.

3. Utjämna

Negativ påverkan som inte kan undvikas eller minimeras, utjämnas i sitt funktionella sammanhang.

4. Ersätta

Negativ påverkan som inte kan undvikas, minimeras eller utjämnas i sitt funktionella sammanhang får ersättas på annat sätt.

Denna princip är främst tänkt att tillämpas i storskalig planering. När ett grönområde försvinner till fördel för bebyggelse så måste lika stor areal grönyta anläggas någon annanstans i staden. När man tillämpar principen i mindre skala blir det lätt att ett fällt träd ersätts med ett nytt. Men hur väl stämmer den ersättningen? Den stämmer i antal träd, men absolut inte i grön volym. En hundraårig alm är inte alls samma sak som en femårig ask. Volym är viktigare än antal enligt min åsikt.

Varken Göteborgs trädpolicy eller Malmös trädplan nämner speciellt mycket om trädens verkan i staden och hur de fungerar som stadsbyggnadselement. I Malmö Grönplan kan man inledningsvis läsa ganska mycket om "det grönas" betydelse för hälsa och trivsel. *"Stärkt immunförsvar, förbättrad kondition och rörlighet, ökad kreativitet, förbättrad koncentration och inlärningsförmåga och minskad stress är några av de positiva effekter som vistelse i gröna miljöer har."*⁵⁵ Företagare vill gärna etablera sig i gröna områden, stadsdelar med mycket grönska har hög status och är generellt mer eftertraktade på bostadsmarknaden än områden med mindre grönska⁵⁶ (med undantag för miljonprogramsområdena som har låg popularitet trots sin höga andel grönska).

Arnold menar att vi inte längre har råd att behålla våra städer fula och ogästvänliga. Jag är beredd att hålla med honom på denna punkt. Träd har planterats på ytor som blivit över, de har haft låg prioritet och inte planerats för. Arnold skriver att många städer är bildominerad eftersom det är så trist att gå, och det är så trist att gå eftersom det är så bildominerat. Hade städer från början använt sig av mer träd hade vi kunnat förhindra bildominerade stadskärnor. *"Our cities have neglected a prime opportunity for improving urban life with trees."*⁵⁷ Låt oss hoppas att de inte fortsätter att ignorera denna möjlighet till mer och vackrare stadsliv.

DEL VII

I vilken jag reflekterar över arbetet och dess innehåll.

SLUTSATSER

Tankar jag har haft angående arbetet är likartade de som författaren Allan Jacobs haft angående sin bok "Great Streets". *"A major purpose of this book is to provide comparable information about the physical qualities of the best streets – plans, crosssections, dimensions, details, patterns, urban contexts – for designers and urban decision makers to refer to in their work."*⁵⁸

Den största skillnaden är att jag har velat beskriva upplevelsen av en gata och framförallt försöka fånga trädens verkan på gator, snarare än att ge information om fysiska kvaliteter. Likheter ligger i önskan att ge argument och positiva referenser för beslutsfattare inom stadsplanering att tillgå när det gäller planering för trädplantering.

I Den Goda Stadsgatan (1994), utgiven av konsthögskolans arkitekturskola i Stockholm, står det att läsa *"Gatan formar ett stadsrum med markbeläggningen som golv, fasaderna som väggar och himlen som tak."*⁵⁹ Ett enligt mig väldigt typiskt arkitektuttalande. Träd finns inte med i deras världsbild. Jag tycker att det är ganska sorgligt. Det bådär inte gott för framtiden om arkitekter i sin utbildning inte får lära sig att träden ingår i staden som stadsbyggnadselement.

Vad är det träden gör med och för en gata egentligen? Vilka kvaliteter är det som tillförs? På vilket sätt påverkar de vår fysiska och psykiska gatumiljö?

Det jag har kommit fram till i mitt arbete är att hur träd påverkar en gata beror på hur de placeras, trädart och form, gatans utformning och läge i staden. Träd i ett gaturum samspelar oundvikligen med omgivande arkitektur, så som lindarna och de pampiga husen så tydligt gör längs Unter den Linden. De kan passa in samtidigt som de tillför något; avdelar rum så som längs Regementsgatan, länkar samman så som i fallet Kungsgatan eller skapar orientering som vid Lychenerstrasse. De kan verka framhävande eller döljande, tillföra rytm och helhet till en splittrad gata eller mjuka upp och ta ner skalan på en stram och storskalig gata. De skapar tak mot himlen så som de stora ekarna gör på Mjöltnaregatan och diskreta avgränsningar mellan olika trafikslag t ex så som avenboksträden gör längs Am Tempeelhofer Berg. De påminner oss om vårt ursprung och tillför en komplexitet som endast Gaudis organiska arkitektur närmat sig. Enligt mig gör träd gator till en väldigt mycket rikare miljö. De ger gatan rikedom i form av en mångfald av sinnesintryck – ljus, ljud och lukter. Solljus genom lövverk kan få sliten asfalt att livas upp och glittra som om den vore sammansatt av ädelstenar. Träden utgör ett värdefullt komplement som ger accent till omgivande arkitektur. De tar egentligen inte mer plats

än en lyktstolpe (även dessa behöver hålla avstånd till fasader) men tyvärr kräver de mer utrymme under jord.

Utifrån de mått jag tagit på de utvalda gatorna och de relationer som Jacobs skriver om som ett slags gatans gyllene snitt (höjd – breddförhållanden mellan 1:1,66 och 1:2) kan vissa slutsatser dras. Endast två (Mjölhnaregatan och Regementsgatan) av mina sex gator stämde in på Jacobs ideala höjd – breddförhållande. Trots att inte alla de utvalda gatorna stämde med det gyllene snittet så har jag upplevt dem som goda gator. Det skulle kunna vara så att Jacobs varit lite snål med sina siffror, att det skulle behövas större spann mellan dem, eller så är det så att träden höjer gatans kvalitet. Träden fyller ut gaturummet, så även om det enligt Jacobs siffror skulle vara överdimensionerat, så upplevs det inte på det viset. Jag tror att med hjälp av träd kan gator som är breda kännas smalare och smala gator kan kännas bredare.

Både Jacobs och Arnold anser att träd bör planteras tätare än vad som görs idag; Jacobs anser att det blir en bättre avdelande effekt när det är tätare mellan stammarna och Arnold anser att träd växer tätare i naturen och att de skulle få en högre, luftigare och mer naturlig kronutveckling om de planterades med kortare avstånd.

Jag tycker Jacobs och Arnolds idéer i den här frågan är vettiga men har haft svårt att kunna utläsa något om detta utifrån de utvalda gatorna eftersom träden längs alla gator var placerade med ungefär samma avstånd (7-9m). Undantaget är dock Am Tempelhofer Berg där träden är placerade med både kortare (ned till 4m) och längre (upp till 13m) avstånd.

Arnolds anser att träden ska följa husens skala. Baserat på detta påstående har jag jämfört trädens höjd i förhållande till husens höjd. Det har varit svårt att dra några klara slutsatser, eftersom måtten på både träd- och hushöjd var ungefärliga och alla hade i det närmaste samma förhållanden sig emellan. De gator som ändå stack ut i detta avseende var Mjölhnaregatan, där träden var lite högre än husen och Am Tempelhofer Berg som hade jämförelsevis många unga nyplanterade och därmed mindre träd. Att det sedan var dessa båda gator som upplevdes mest positivt respektive mest negativt, gör att jag drar slutsatsen att trädhöjden i förhållande till husens höjd spelar en stor roll för upplevelsen av gaturummet. Trädens höjd ska gärna vara ungefär samma som de omgivande husens för bästa upplevelse, gärna något högre än husen och inte under halva hushöjden. Detta är tillämpningsbart när det gäller hus i den storlek som jag tittat på, dvs. tre- till

femvåningshus. Jag kan inte tänka mig att det fungerar på samma sätt när det gäller skyskrapor och höghus.

Jag hade kunnat besvara alla mina frågeställningar med ett citat från arkitekt och professor Dolf Schnebli: "*It all depends*"⁶⁰ Det beror på allt - man måste se till helheten. Citatet från Schnebli var från början ett svar på frågan vad som gör en bra gata, men jag tror att han lika gärna kunde ha svarat det på mina frågeställningar.

Allt spelar roll för hur en gata uppfattas; den fysiska miljön, vädret, människorna runt omkring dig, till och med händelser på andra sidan jordklotet kan påverka dina tankar och känslor inför upplevelsen av en gata. Jag anser att träd används alldeles för lite som stadsbyggnadselement i Sverige och att fler träd i staden skulle kunna göra stadsmiljön till en trevligare och mer lättorienterad upplevelse. Promenader under ett lövtak så som Kungsgatans är något alla borde kunna njuta av. Träden gör staden levande, gör platser storslagna och gator mänskliga.

KÄLLOR

LITTERATUR

ARNOLD, HENRY F., 1993, *TREES IN URBAN DESIGN*, SECOND EDITION, VAN NOSTRAND REINHOLD, USA.

BALGÅRD, STURE (RED.), 1994, *DEN GODA STADSGATAN*, KONSTHÖGSKOLANS ARKITEKTURSKOLA.

BUCHT, EIVOR & PERSSON, BENGT, 1994, *GRÖNSTRUKTUR I STÄDER OCH TÄTORTER*, STAD & LAND NR 127:1994

ERICSSON, GUNNAR, 1987, *TRÄD I STADSBILDEN*, STADSBYGGNAD NR 6, 1987.

JACOBS, ALLAN B, 1993, *GREAT STREETS*, FOURTH PRINTING 1996, MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY, USA.

JACOBS, ALLAN B, ELISABETH MACDONALD, AND YODAN ROFÉ, 2002, *THE BOULEVARD BOOK* MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY, (MIT PRESS) USA.

KALLSTENIUS, PER (RED.), LUNDEVALL, PETER (RED.), FAGER, MATS (RED.), 1994, *GATUVISIONER : IDÉER FÖR EN GRÖN OCH LEVAND E INNERSTAD*, STOCKHOLMS STADS STADSBYGGNADSKONTOR : STOCKHOLMS GATU- OCH FASTIGHETSKONTOR, (STOCKHOLM : LJUNGLÖFS OFFSET)

LUNDGREN ALM, ELISABET, 1996, *STADSGRÖNSKAN – INTEGRERAT ELLER SEPARERAT STADSBYGGNADSELEMENT?*, INSTITUTIONEN FÖR STADSBYGGNAD, CHALMERSTEKNISKA HÖGSKOLA, GÖTEBORG

MALMSTRÖM, STEN (RED.), GYÖRKI, IRÉNE, SJÖGREN, PETER A, 1991 (FEMTE UPPLAGAN), *BONNIER LEXIKONS ORDBOK*, BONNIER LEXIKON AB

PEHRSSON, PER-JAN, 1986, *MALMÖ, PARKERNAS STAD: EN HISTORIK ÖVER DEN OFFENTLIGA GRÖNSKAN S FRAMVÄXT*, PARKAVDELNINGEN, MALMÖ GATUKONTOR, MALMÖ KOMMUN.

PHILLIPS, LEONARD E. JR., 1993, *URBAN TREES: A GUIDE FOR SELECTION, MAINTENANCE, AND MASTER PLANNING*, ASLA, MCGRAW-HILL URBAN TREES ILL, NEW YORK NY.

SITTE, CAMILLO, 1909, *STADSBYGGNAD, OCH DESS KONSTNÄRLIGA GRUNDSATSER*, WIEN, FJÄRDE UPPLAGAN MED TILLÄGG STORSTADSGRÖNSKA (SVENSK ÖVERSÄTTNING TRYCKT 1982, ARKITEKTUR FÖRLAG AB, STHLM)

SUMMERSON, JOHN, 1980, *THE CLASSICAL LANGUAGE OF ARCHITECTURE – REVISED AND ENLARGED EDITION*, THAMES AND HUDSON, LONDON, REPRINT 1993.

WATKIN, DAVID, 2000, *A HISTORY OF WESTERN ARCHITECTURE*, THIRD EDITION, LAURENCE KING PUBLISHING

MALMÖ GRÖNPLAN, 2001, GATUKONTORET, STADSBYGGNADSKONTORET, FRITIDSFÖRVALTNINGEN OCH FASTIGHETSKONTORET VID MALMÖ STAD.

INTERNET

KATRINHOLM STAD OM LINDAR: [HTTP://WWW.KATRINEHOLM.SE/TEMPLATES/PAGE.ASPX?ID=2443](http://www.katrineholm.se/templates/page.aspx?id=2443) 30/3 2007

LINKÖPING STAD OM EKAR: [HTTP://WWW.LINKÖPING.SE/ORGANISATION/NAMND/TEKNIKSAMHALLSBYGG/SAMHALLSBYGGGNAD/TOS_NATURNATURVARD/LONA/INDEX.HTM](http://www.linkoping.se/organisation/namnd/tekniksamhallsbygg/samhallsbygggnad/tos_naturnaturvard/lona/index.htm) 30/3 2007

NATIONALENCYKLOPEDIN OM BAKGATA: [HTTP://WWW.NE.SE/JSP/SEARCH/ARTICLE.JSP?I_ART_ID=O112608&L_WORD=BAKGATA](http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O112608&l_word=BAKGATA) - 22 MARS 2007

NATIONALENCYKLOPEDIN OM EKOLOGI: [HTTP://WWW.NE.SE/JSP/SEARCH/ARTICLE.JSP?I_ART_ID=160150](http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=160150), 20 FENRUARI 2007

PLANNINGNEWS OM ARNOLD: [HTTP://WWW.PLANNINGNEWS.COM/INDEX/AUTH-A-B.HTML](http://www.planningnews.com/index/auth-a-b.html) - 12 MARS 2007

PPS OM JACOBS: [HTTP://WWW.PPS.ORG/INFO/PLACEMAKINGTOOLS/PLACEMAKERS/AJACOBS](http://www.pps.org/info/placemakingtools/placemakers/ajacobs) - 12 MARS 2007.

TRÄDPLAN FÖR MALMÖ, 2005, GATUKONTORET MALMÖ STAD: [HTTP://WWW.MALMO.SE/DOWNLOAD/18.227A7D3F10DE5CEB37680009989/TRADPLANWEBB.PDF](http://www.malmo.se/download/18.227A7D3F10DE5CEB37680009989/TRADPLANWEBB.PDF)

TRÄDPOLICY, GÖTEBORGS STAD, 2005: [HTTP://WWW.PARKOCHNATUR.GOTEBORG.SE/PROD/PARKOCHNATUR/DALIS2.NSF/VYFILARKIV/TRADPOLICY05.PDF/\\$FILE/TRADPOLICY05.PDF](http://www.parkochnatur.goteborg.se/prod/parkochnatur/dalis2.nsf/vyfilarkiv/tradpolicy05.pdf/$FILE/TRADPOLICY05.PDF)
WIKIPEDIA OM SITTE: [HTTP://SV.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/CAMILLO_SITTE](http://sv.wikipedia.org/wiki/Camillo_Sitte) - DEN 26 FEBRUARI 2007

WIKIPEDIA OM UMEÅ: [HTTP://SV.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/UME%C3%A5](http://sv.wikipedia.org/wiki/Ume%C3%A5) 30/3 2007

INSPIRATION

MARSHALL, STEPHEN, 2005, *STREETS AND PATTERNS*, LONDON : SPON

KOOLHAAS, REM, 1994, *DELIRIOUS NEWYORK – A RETROACTIVE MANIFESTO FOR MANHATTAN*, NEWYORK : MONACELLI PRESS

RUDLIN, DAVID, 1999, *BUILDNING THE 21ST CENTURY HOME – THE SUSTAINABLE URBAN NEIGHBOURHOOD*, OXFORD : ARCHITECTURAL PRESS

Bilderna på sidan 84 är lånade ut Göteborgs Trädpolicy, med tillåtelse från Lars Johansson, Stadsträdgårdsmästare, Park- och naturförvaltningen, Göteborg stad

NOTER

1. Jacobs, 1993, s. 134
2. Planningnews om Arnold (webb)
3. Wikipedia om Sitte (webb)
4. PPS om Jacobs (webb)
5. Sitte, 1909, s.140
6. Jacobs, 2002, s. 120
7. Phillips, 1993, s. 5
8. Lundgren Alm, 1996, s. 12
9. Balgård (red.), 1994
10. Bucht & Persson, 1994
11. Kallstenius m fl., 1994
12. Bucht & Persson, 1994
13. Balgård (red.), 1994, s. 55
14. Balgård (red.), 1994, s.60
15. Jacobs, 1993, s. 9
16. Jacobs, 1993, s. 83
17. Malmström (red.), 1991
18. Balgård (red.), 1994, s. 29
19. Jacobs, 1993, s. 293
20. Jacobs, 2002, 2. 113
21. NE om bakgata (webb)
22. Summerson, 1980
23. Balgård (red.), 1994, s. 19
24. Watkin, 2000
25. Sitte, 1909
26. Malmö Grönplan, 2001, s. 10
27. Ericsson, 1987, s. 14
28. Kallstenius m fl, 1994, s. 29
29. Wikipedia om Umeå (webb)
30. Linköping stad om ekar (webb)

-
-
31. Katrineholm stad om lindar (webb)
 32. Malmö Grönplan, 2001, s. 12
 33. Jacobs, 2002
 34. Sitte, 1909, s. 135
 35. Jacobs, 2002
 36. Arnold, 1993, s. 61
 37. Balgård (red.), 1994, s. 98
 38. Arnold, 1993, s. 68
 39. Arnold, 1993, kap. 4
 40. Arnold 1993, s. 30
 41. Sitte, 1909, s. 135
 42. Arnold, 1993, s. 98
 43. NE om ekologi (webb)
 44. Arnold, 1993, s. 11
 45. Jacobs, 2002
 46. Pehrsson, 1986
 47. Malmö Trädplan, 2005, s. 5
 48. Göteborgs Trädpolicy, 2005, s. 21
 49. Malmö Trädplan, 2005, s. 30
 50. Malmö Trädplan, 2005, s. 48
 51. Göteborgs Trädpolicy, 2005, s. 7
 52. Göteborgs Trädpolicy, 2005, s. 7
 53. Malmö Trädplan, 2005, s. 13
 54. Malmö Trädplan, 2005, s. 35
 55. Malmö Grönplan, 2001, inledande sammanfattning
 56. Malmö Grönplan, 2001, s. 12
 57. Arnold, 1993, s.2
 58. Jacobs, 1993, s.3
 59. Balgård (red.), 1994, s. 17
 60. Jacobs, 1993, s. 7
-
-

